

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Jürgen Hüva

KARISTUSSEADUSTIKU § 121 PEALE KARISTUSÕIGUSE REVISJONI

Magistritöö

Juhendaja: prof Jaan Sootak

Tartu
2016

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. KEHALINE VÄÄRKOHTLEMINE ENNE REVISJONI.....	7
1.1. Koosseis	7
1.1.1 Tervisekahjustamine.....	7
1.1.2 Löömine, peksmine ja valu tekitanud muu kehaline väärkohtlemine	8
2. KEHALINE VÄÄRKOHTLEMINE PÄRAST REVISJONI.....	10
2.1. Muutmise eesmärk	10
2.2. Koosseis	13
2.2.1 Kehalise väärkohtlemise paragrahvi esimene lõige	13
2.2.2 Kehalise väärkohtlemise paragrahvi teine lõige.....	15
2.2.3 Juriidilise isiku vastutus	19
3. KEHALINE VÄÄRKOHTLEMINE KOHTUPRAKTIKAS PEALE REVISJONI	21
3.1. Bagatellrünne	21
3.2. Tervisekahjustus, mis kestab vähemalt neli nädalat.....	27
3.3. Perevägivald	28
3.4. Korduvus	35
3.5. Kehalise väärkohtlemise ajaline kehtivus	40
3.6. Karistused.....	41
KOKKUVÕTE	47
PENAL CODE § 121 AFTER THE CRIMINAL LAW REVISION.....	52
SUMMARY	52
KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU	54
Kasutatud kirjandus	54
Kasutatud õigusaktid ja seletuskirjad.....	54
Kasutatud kohtupraktika	55
Kasutatud veebipõhised allikad	57

SISSEJUHATUS

Vägivalla ennetamise strateegia 2015-2020 algab sõnadega: „Vägivald on inimõigusi kahjustav probleem, mis piirab inimeste õigust elule, vabadusele, turvalisusele, väärikusele, vaimsele ja füüsilisele puutumatusse ning mittediskrimineerimisele. Vägivald põhjustab suuri kannatusi ohvrile ja tema lähedastele ning tekitab kahju ühiskonnale (ravikulud, töövõime vähenemine, inimeste elukvaliteedi langus jne).”¹ Kahetsusväärset tuleb nentida fakti, et Eesti ühiskonnas on vägivald meie igapäevaelu osa. Sellele viitab ka asjaolu, miks riik näeb vaeva ja kulutab ressursi eraldi strateegia välja töötamisele, et võidelda igasuguse vägivalla vastu ühiskonnas ning muuta see turvalisemaks. Samuti saab seda fakti kinnitada autor enda kogemuse põhjal, sest üle aasta on siinkirjutaja töötanud Politsei- ja Piirivalveametis nooremurija ametikohal vägivallakuritegude grupis.

01. jaanuaril 2015. aastal jõustusid karistusseadusseadustiku (edaspidi KarS) muudatused, mis olid mitu aastat kestnud karistusõiguse revisjoni tulemus. Revisjoni käigus viidi KarS-i sisse mitmed muudatused. Käesoleva töö eesmärgiks on pöörata tähelepanu revisjoni käigus muudetud kehalise väärkohtlemise paragrahvidele. Kui varasemalt oli viimati nimetatud paragrahv ühelõikeline, siis revisjoniga täiendati antud sätet tuues välja kehalise väärkohtlemise enamohhtlikumad kosseisud. Enne revisjoni heideti õiguspraktikute poolt ette asjaolu, et kehalise väärkohtlemise sätte kohaldamisala on liiga lai ning antud sätte vajaks ümberkorraldamist viisil, mis vähese intensiivsusega füüsilise vägivalla teod viiks kriminaalmenetlusest välja. Selline oli signaal seadusandjale ning revisjoni läbiviijatele, et praktika sellist lähenemist hädasti vajaks, sest iga väiksema teo menetlemine on ressursi raiskamine ning tegemist on ülekriminaliseerimisega. Täiendavalt on oluline tähelepanu pöörata igale muudatusele eraldi, mis revisjoniga tehti selgitades nende sätete sisu. Järgnevalt tuleb pöörata tähelepanu kohtupraktikale tuues välja probleemid, mis kaasnesid kehalise väärkohtlemise muudatustega. Seega on võimalik tuua kolm kesket küsimust, millele peab käesolev töö vastama:

- 1) Kas revisjoni tagajärjel kitsendati kehalise väärkohtlemise toimeala?
- 2) Millised muudatused viidi kehalise väärkohtlemise koosseisu peale revisjoni ning kuidas neid sisustada?
- 3) Millised probleemid nähtuvad kohtupraktikast kehalise väärkohtlemise sätete kohaldamisel peale revisjoni?

¹ Vägivalla ennetamise strateegia 2015-2020. Tallinn 2015. Arvutivõrgus: https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/vagivalla_ennetamise_strateegia_2015-2020_kodulehele.pdf. lk 2. (28.04.2016)

Käesoleva töö esimeses peatükis peatutakse enne revisjoni kehtinud KarS § 121 sõnastusel. Tuuakse välja teoreetilised seisukohad, kuidas antud sätet on õiguskirjanduses mõistatud. Lisaks toob autor välja Riigikohtu asjakohased lahendid, kuidas kohtupraktika on aidanud kaasa § 121 lg 1 toimeala kitsendamisele tõlgendamise teel.

Peale revisjoni lisati kehalise väärkohtlemise koosseisule terve teine lõige, mille sisu on käesolevas õigusteoorias ja praktikas uus. Sellele keskendub käesoleva töö teine peatükk, kus peatutakse kõigil revisjoniga muudetud sätetel kehalise väärkohtlemise kohta. Esimesena käsitletakse kehalise väärkohtlemise põhikosseisu ning uuritakse selle järele, kas revisjoniga kitsendati antud sätte toimeala. Edasi analüüsitakse kehalise väärkohtlemise enamohtlikumaid koosseise. KarS § 121 lg 2 p 1 sätestab vastutuse kehalise väärkohtlemise teo eest, millega on tekitatud vähemalt neli nädalat kestev tervisekahjustus. Kuna antud koosseis sarnaneb oma sisult § 118 sätestatud koosseisudega, siis on võimalik selle sisustamisel tõmmata paralleeli juba kinnistunud seisukohtadega § 118 kohta. Perevägivalla sätte loomine oli kindlasti oluline, kuna antud probleem on Eestis väga levinud ning autori isikliku praktika näitel võib väita, et harva leidub neid ööpäevi, kus ühtegi perevägivalla juhtumit politseis ei registreerita. Kuna perevägivald on väga lai mõiste, siis on oluline ära näidata selle sätte sisu. Kolmas koosseis, mis on kehalise väärkohtlemise teises lõikes välja toodud on vastutus korduva kehalise väärkohtlemise eest. Kuna teooria ja praktika on käesoleval ajal selles osas kohati segadusse ajav, mis käesoleval juhul loetakse korduvuseks § 121 lg 2 p 3 mõttes, siis on käesoleva töö eesmärk välja tuua kindel seisukoht antud sätte kohta. Täiendavalt üritab autor enda poolt välja tuua koosseise, mille esinemisel võiks kaaluda korduvuse arvestamist. Lisaks sätestab § 121 lg 3 juriidilise isiku vastutuse kehalise väärkohtlemise teo eest. Eelnõu seletuskirjast nähtub, et juriidilise isiku vastutust ning ametikuritegusid puudutavad sätted on vajalikud Euroopa Nõukogu/GRECO ja OECD soovitude, samuti mitmetes muudes Eestile siduvates rahvusvahelistes lepingutes ja EL õigusaktides sisalduvate kohustuste täitmise kindlustamiseks.² Käesolev töö keskendub minimaalselt juriidilise isiku vastutuse olemusele käsitledes seda üldiselt. Kohtupraktikas ühtegi juriidilise isiku vastutuse juhtumit kehalise väärkohtlemise kohta Eestis töö kirjutamise hetkel tehtud ei ole. Enne ja peale revisjoni on püütud kirjanduses avada uute koosseisude mõtet ja eesmärki, kuid seda on tehtud võrdlemisi pinnapealselt. Käesolevas töös kasutatakse juba olemasolevat teooriat ja praktikat, et täpsemalt sisustada neid sätteid, mis hakkasid kehtima peale reivsiooni. Kuna autor igapäevaselt tegeleb kehalise väärkohtlemiste juhtumitega, siis on püütud töösse tuua näiteid igapäeva praktikast politsei ja prokuratuuri näitel.

² Karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku ja väärteomenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 13.10.2011. Arvutivõrgus: www.koda.ee/public/KarS_MS_SK_131011.doc, lk 1 (25.04.2016)

Kolmandas peatükis käsitletakse erinevaid probleeme, mis on kohtupraktikas esile kerkinud peale revisjoni. Välja on toodud teravamad probleemid ning omalt poolt pakub käesolev töö välja ka mõned lahendused, mis võiksid praktikas esinenud raskused ületada. Probleemid on võetud nii kohtupraktikast kui ka autori enda kogemustest. Kohtupraktika puhul on kasutatud kõigi kohtuastmete lahendeid. Maakohtu ja ringkonnakohtu lahendeid on võetud ajavahemikust 2015 jaanuar kuni käesoleva ajani, mis puudutavad peale revisjoni kehtima hakanud kehalise väärkohtlemise sätteid. Suuremas osas on kasutatud üldmenetluses tehtud lahendeid. Kui tegemist on mõne muu menetlusliigiga, siis sellele on otsesõnu viidatud. Kokku kasutati 28 maa- ja ringkonnakohtu lahendit. Riigikohtu lahendeid on kasutatud muuhulgas selliste probleemide näitlikustamiseks, mis kohalduvad kriminaalmenetlusele üldiselt, seetõttu pärinevad antud lahendid pikemast ajavahemikust. Töös kasutatud Riigikohtu lahendeid oli 27.

Üks läbivaid teemasid käesolevas töös on ülekriminaliseerimine vähem intensiivsemate kehaliste väärkohtlemiste juures. Kohtupraktikast leiab mitmeid näiteid selle kohta, kuidas on võimalik isik jätta kriminaalkorras karistamata vähem intensiivsemate vägivalla aktide eest. Lisaks saab tuua näiteid vahenditest, mida kasutab politsei tegeledes nende poole pöörduvate väidetavate vägivalla kannatanutega. Bagatellrünnete peatükis on peamiselt kasutatud esimese astme kohtupraktikat, mis on tehtud peale revisjoni, näidates kuidas sellistel juhtudel toimitakse. Lisaks võib leida autori enda arvamuse kohtu lahendite kohta, mis on antud lähtudes kohtupraktikas sisalduvatest asjaoludest ja autori enda kogemusest. Bagatellrünnete peatükis pakutakse välja lahendus, mida varasemalt Eesti karistusõigus kasutas teatud süütegude menetlemisel.

Järgnevalt käsitletakse revisjoniga lisandunud sätteid ning tuuakse välja probleeme, mis kohtupraktikas on esinenud nende sätete kohaldamisel. Tuleb tõdeda, et KarS § 121 lg 2 p 1 ei ole peale revisjoni tehtud kohtu lahendites kordagi kasutatud. Sellele leiab ainult mõne üksiku viite, kus arutletakse selle sätte teoreetilise kohaldamise üle.

Küllaldaselt see eest leiab kohtupraktikat perevägivalla kaasuste kohta. Käesolevas töös tuuakse välja probleemid, mis perevägivalla juhtumite lahendamisel on esinenud. Eelkõige nähtub praktikat vaadates, et perevägivalla kaasuste juures on suureks probleemiks tõendamine, kuna antud teod pannakse toime üldjuhul ilma kõrvaliste isikute juuresolekuta ning alatihti taandub asi sõna-sõna vastu olukorrale. Lisaks puudutakse mõistetavate karistuste temaatikat nii perevägivalla peatüki juures kui ka töö viimases peatükis, kus tuuakse välja mõned kõmulisemad ja rohkem küsitavusi tekitavad lahendused kohtupraktikast.

Uut Riigikohtu praktikat kehalise väärkohtlemise asjades, mis puudutaksid teemasid, mis revisjoniga muutusid on vähe. Samal ajal olemasolev praktika on väga olulise kaaluga, kuna

antud lahendites lahatakse väga põhjalikult küsimusi, mis on tekitanud nii teoorias kui ka praktikas palju segadust. Esiteks lahendab Riigikohus KarS § 121 lg 2 p 3 sätestatud korduvuse küsimust. Enne seda lahendit võis praktikas näha nii seda lähenemist, et antud korduvuse puhul on tegemist korduva löömisega s.o. peksmisega kui ka, et antud säte sisuks on hoopis see, et isikut on võimalik vastutusele võtta antud sätte alusel, kui ta on varasemalt toime pannud kehalise väärkohtlemise teo. Lisaks puudutakse antud töö osas täiendavalt teemat, milliseid tegusid, tuleb korduvuse arvestamisel arvesse võtta. Nendes lahendites on Riigikohus puudutanud ka § 121 ajalise kehtivuse küsimust ning sellest tulenevalt karistuse mõistmise küsimust. Kuna revisjoniga muutusid kehalise väärkohtlemise karistusmäärad, siis on see samuti oluline küsimus, millele Riigikohus pidi tähelepanu pöörama. Töös käsitletakse kohtupraktika näitel seda, millise redaktsiooni järgi tuleb mõista isikule karistus teo eest, kus isik on teo toime pannud enne revisjoni kehtinud seaduse ajal ning kuidas tuleb sellest tulenevalt isikule mõista karistus.

Töö viimane peatükk keskendub karistustele kehalise väärkohtlemise asjades. Vaadatakse erinevaid kaasuseid kohtupraktikast ning analüüsitakse neid lähtudes mõistetud karistuse määradest. Selle teema paremaks mõistmiseks on vajalik lähemalt uurida neid põhimõtteid, millest üldse kohus lähtub mõistes isikule karistust kehalise väärkohtlemise asjades ning ka kirminaalmenetluses üldisemalt. Tuuakse välja positiivseid näiteid, kus mõistetud karistus on vastanud teo raskusele ning kus on karistuse mõistmisel seda ka arusaadavalt põhjendatud. Kontrastiks tuuakse näiteid kohtupraktikast, mille lahendus on mõningatel juhtudel motiveerimata ning tekitanud küsitavusi.

1. KEHALINE VÄÄRKOHTLEMINE ENNE REVISJONI

1.1. Koosseis

1.1.1 Tervisekahjustamine

Tervisekahjustuse mõiste annab meile tervisekahjustuse kohtuarstliku tuvastamise korra § 1 lg 1, mille kohaselt tervisekahjustus on organismi või elundi või koe anatoomilise terviklikkuse või selle füsioloogilise funktsiooni häire, samuti haigus või muu patoloogiline seisund, mis tekib mehaanilise, füüsikalise, keemilise, bioloogilise, psüühilise vm teguri toimel.

Kirjanduses on viimati nimetatud sätte kohta selgitavalt märgitud, et mehaanilise teguri all tuleks mõista mõne objektiga isiku kehalise puutumatus rikkumist. Näiteks võib see tegur olla tuli- või külmrelv. Füüsikaline tegur võib olla nt kõrge või madal temperatuur, keemiline nt mürkaine, bioloogiline haiguslik protsess, psüühiline lapse ehmatamine.³ Seda kõike kokkuvõttes peab tõdema, et kehalise väärkohtlemise koosseisu kuuluva tervisekahjustuse määratlus on väga lai. Seda kinnitas ka varasem karistusseaduse kommentaar, mille kohaselt on tegemist materiaalse deliktiga ning sisaldab iga tervisekahjustuse, mis ei ulatu §-s 118 tähendatud raske tervisekahjustuseni.⁴ Seda äärmiselt laia kohaldamisala on püütud erialakirjanduses kitsendada tõlgendamise teel. Nimelt pakuti välja lahendus, et tervise kahjustamisega KarS § 121 esimese alternatiivi alusel võiks olla tegemist vaid siis, kui isikule tekitatakse selline, kas füüsiline või psüühiline seisund, mis objektiivsete kriteeriumite järgi vajab ravimist, s.o. teatava intensiivsuse ning tähendusega meditsiinilist sekkumist vajav tervisekahjustus, sest ei möödu suhteliselt lühikese aja jooksul iseenesest.⁵ Selline käsitlus omaksvõttu ei leidnud ning jätkati praktikast, kus ka näiteks kriimustuse tekitamine võib kaasa tuua karistusõigusliku vastutuse.⁶ Antud töö autori arvates on sellise kitsendava tõlgenduse kõrvale jätmine igati kahetsusväärne, sest väikese intensiivsusega kehalise väärkohtlemise juhtumid ei vääri igal korral riigipoolset sekkumist ning isiku karistamist. Selliste juhtumite esinemisel on oluline analüüsida igat juhtumit eraldi, sest kui täiskasvanud isik kasutab lapse suhtes füüsilist vägivalda, siis selline tegevus peab alati olema kriminaalkorras karistatav. Vastupidise näitena võib tuua kaasuse autori enda praktikast, kus tekib endiste abikaasade vahel tüli ühise ettevõtte juhtimisel. Selle käigus viskab üks abikaasa teist kohviga, mille põhjas on tilk jahtunud kohvi. Kuna inimeste loomulik reaktsioon on käed ette viia, kui midagi liigub näo suunas, siis sedasi toimis ka käesoleval juhul kannatanu. Selle

³ J. Sootak. Isikuvastased süüteod. Viies, ümbertöötatud ja täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2014, lk 66.

⁴ J. Sootak, P. Pikamäe. (koost.). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3., täiend. ja ümbert. vlj. Tallinn: Juura 2009, § 121 komm. 3.2.

⁵ P. Randma. Vägivalla mõiste karistusseadustikus ja seksuaalse enesemääramise vastaste süütegude sisustamise mõningad probleemid. – Juridica 2007/10, lk 695 jj.

⁶ RKKKo 3-1-1-107-12, p 2.1.; RKKKo 3-1-1-116-12, p 5.3.3.

tõttu riivab kruus ühte kannatanu sõrmedest, tekitades sinna palja silmaga vaevu nähtava kriimustuse. Antud kaasus näitab autori arvates ilmekalt, et kuigi jookseb kannatanu kohe traumapunkti ning laseb oma ühe kriimu fikseerida, siis sellises olukorras kohvi viskaja vastutusele võtmine on ilmselge ülereageerimine. Seda enam, et enne revisjoni nägi seadus ette antud teo eest kuni kolmeaastase reaalse vangistuse.

Riigikohus on oma lahendites sisustanud KarS § 121 koosseisu kokkuvõtvalt selliselt, et KarS § 121 teokoosseis ei eelda vältimatult tervisekahjustuse tuvastamist vaid KarS § 121 järgi karistatava teo piiritlemiseks väljapoole karistusõiguse reguleerimisala jäävast käitumisest piisab valu tekitamisest.⁷

1.1.2. Löömine, peksmine ja valu tekitanud muu kehaline väärkohtlemine

Varasema kommentaari kohaselt on löömine inimese keha järsk ühekordne mehaaniline mõjutamine, samuti on löömisena käsitatav ka järsk tõukamine. Peksmine on järjestikku toimuv korduv löömine.⁸ Kui eelmises peatükis käsitletud teoalternatiivi puhul tõlgendamine antud koosseisu piirata ei aidanud, siis valu tekitanud muu kehalise väärkohtlemise puhul jõudis Riigikohus valu objektiviseerimiseni. Siinkohal on oluliseks Riigikohtu Kriminaalkolleeegiumi otsus nr 3-1-1-50-13. Selle otsuse järgi on valu näol tegemist kudede tegeliku või potentsiaalse kahjustamise või ülekoormatusega kaasneva ebameeldiva aistingu ja tundeelamusega, mille ülesandeks on motiveerida ohtlikku olukorda lõpetama või vältima. Antud otsuse p-s 12.1. viitab kohus oma varasemale praktikale KarS § 120 kohta ning sealt jõuab järelduseni, et ka KarS § 121 puhul tuleb kasutada valu hindamisel objektiivset kõrvalseisjat. Eelnevalt kasutas Riigikohus oma lahendis nr 3-1-1-59-11 (p 9.2.) § 120 ähvarduse tõsiseltvõetavuse hindamisel keskmist mõistlikku kõrvalseisjat. Riigikohus märkis, et kannatanu hirmutunne ei saa tuleneda pelgalt tema enda isikulisest eripärast ja alust karta ähvarduse täideviimist peavad andma välismaailmas objektiivselt avaldunud sündmused. Näiteks võivad sellisteks asjaoludeks olla teadmine ähvardaja varasematest tegudest, kus ähvardaja on olnud vägivaldne kellegi suhtes. Konkretiseerides veel oma eelmist näidet võib tuua kaasuse autori enda praktikast, kus kahte tütarlast ähvardab nende ema uus abikaasa ära tappa. Samal ajal teavad mõlemad tüdrukud ähvardaja varasematest vägivalda episoodidest nende ema suhtes ning ähvardusele lisab veel kaalu ähvardaja varasem agressiivne käitumine tütarde suhtes.

See tähendab, et tuleb hinnata, kas löömine, peksmine või muu tegu, mis võib valu tekitada, on reaalne selles osas, et sellega põhjustatakse valu ka keskmise kõrvalseisja vaatepunktist. P.

⁷ RKKKo-d 3-1-1-28-07; 3-1-1-29-15; 3-1-1-50-13.

⁸ J. Sootak ja P. Pikamäe. (koost.) (viide 4), komm § 121 3.3.

Randma on oma artiklis Riigikohtu otsust nr 3-1-1-50-30 analüüsid veel selgitanud: „Olukorras, kus objektiivse kõrvalseisja seisukohast ei saaks valu pidada süüdistatava teo tüüpiliseks tagajärjeks, ei või valu koosseisupärase tagajärjena tädeviijale omistada isegi juhul, kui selline aisting kannatanule põhjustati. Selle seisukohaga kriminaliseeriti sisuliselt valu tekitamine, koosseisus kirjeldatud osateod – löömine, peksmine, muu kehaline väärkohtlemine – olid üksnes näitlik ning avatud kataloog võimalikest tegudest, millega oli võimalik sellist tagajärge põhjustada. Koosseisupärase käitumise üldmõisteks tuleb pidada seega kehalist väärkohtlemist.”.⁹ Selle mõtte juures on veel oluline välja tuua seisukoht, mille kohaselt on löömine ja peksmine näitlik oluline, mitte oluline koosseisu element kehalise väärkohtlemise paragrahvi juures. See tähendab, et kehalise väärkohtlemise tegu on võimalik tädeviija ükskõik millise teoga, mis tekitab kannatanus valu ja mis objektiivse kõrvalseisja vaatepunktist on piisava intensiivsusega.

P. Randma toob viimati mainitud artiklis välja sellise tõlgenduse kaks peamist praktilist väljendust. Esiteks saab välja arvata sellised teod, mis küll isikule valu tekitavad lähtudes tema enda subjektiivsest hinnangust, kuid eelpool nimetatud Riigikohtu seisukoht aitab vastutuse välistada. Näiteks ei pane lasteaiakastavaja toime kuritegu, kui ta tirib mänguväljakult kättpidi ära kisava ning kõigest jõust vastu punniva lapse, kelle käel tuvastatakse hiljem kinnihoidmisest/tirimisest tingitud punetus.¹⁰

Lisaks märgib P. Randma, et vastupidi võimaldab see aga tuvastada koosseisupärase tagajärje saabumise juhul, kui kannatanu ei saa või ei taha ütlusi anda – näiteks keeldub kehalisel väärkoheldud naine oma mehe vastu ütluste andmisest kriminaalmenetluse seadustiku (edaspidi KrMS) § 71 alusel. Sellisel juhul on valu kui tagajärje saabumine võimalik tuvastada muu olemasoleva tõendusliku materjali, näiteks meditsiiniuasutuses fikseeritud vigastuste kaudu.¹¹ Viimane lähenemine on oluline perevägivalla juhtumite lahendamisel, sest KrMS § 71 lg 1 p-st 5 tuleneb õigus keelduda ütluste andmisest kahtlustatava abikaasal, püsivas kooselus oleval isikul, sealhulgas peale abielu või kooselu lõppu.

⁹ P. Randma. Kehaline väärkohtlemine karistusseadustiku uues redaktsioonis. – Juridica 2015/3, lk 212.

¹⁰ Samas, lk 212.

¹¹ Samas, lk 212.

2. KEHALINE VÄÄRKOHTLEMINE PÄRAST REVISJONI

2.1. Muutmise eesmärk

Karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse seletuskiri toob muudaste eesmärgi välja järgnevalt: „Paragrahvi 121 kehtiv redaktsioon loeb mistahes vägivallateo karistatavaks, vägivalla raskusastet arvestamata; see on ülekriminaliseerimine, sest näeb ette kuni kolmeaastase vangistuse ka selliste kergete rikkumiste eest nagu tutistamine, näpistamine, kõrvakiilu andmine jms. Nimetatud teod on küll eetiliselt taunitavad, kuid külgnevad sotsiaalselt tolereeritava ja üksnes moraalinormide regulatsiooni alla jääva käitumisega (nt trügimine järjekorras, jalale astumine jms). Sealjuures on praeguse § 121 ulatus alusetult suur – alates nimetatud kergetest rikkumistest ja lõpetades mitu kuud kestva tervisekahjustusega.”.¹² Autori arvates on selline lähenemine igati mõistlik ning kui oleks reaalselt ka nii läinud, et need teod, mis ei vääri karistusõiguslikku sekkumist oleksid § 121 toimealast välja jäänud, oleks revisjon selle koha pealt olnud igati edukas. Seda teed aga ei mindud. Selleni jõutakse ka seletuskirja järgnevas lõikes, kus märgitakse, et § 121 muudatustega kehalise väärkohtlemise karistamisväärsed lävendid ei tõsteta – jätkuvalt jääb karistatavaks igasugune kehaline väärkohtlemine, sõltumata sellest, kas sellega põhjustati tervisekahjustus või mitte.¹³

Samale asjaolule on viidatud ka õiguslalases kirjanduses. P. Randma on oma artiklis märkinud, et tõesti seletuskirjast võib esmapilgul jääda mulje, et lähtepunktiks võetigi KarS § 121 toimeala kitsendamine, kuid tegelikkuses seda ei juhtunud. Nii sätestab § 121 lg 1 jätkuvalt, et kriminaalkorras on karistatav nii teise inimese tervise kahjustamine kui ka valu tekitav kehaline väärkohtlemine.¹⁴ Seega jätkuvalt on võimalik isikut vastutusele võtta tutistamise eest või varbale astumise eest.

Revisjoni käigus oli võimalus eriala asjatundjatel anda oma arvamus iga muudatuse kohta, mida revisjonikomisjon kaalus ellu viia. Seletuskirja lisast 5 leiame me Riigikohtu arvamuse KarS § 121 kohta. Riigikohus on samuti nentinud fakti, et kuigi igal pool räägitakse ülekriminaliseerimisest, siis uue seadusega midagi uut selles vallas ei muutu ning ka käesoleval ajal on võimalik isikut vastutusele võtta ka kõige kergemate kehalise väärkohtlemise juhtumite eest. Arvamusena on Riigikohus märkinud, et selle tulemus on suure hulga isikute

¹² Karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse seletuskiri. Arvutivõrgus: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/karistusseadustiku_ja_sellega_seonduvalt_teiste_seaduste_muutmise_seaduse_eelnou_seletuskiri_3.12.2013.pdf, lk 50. (20.04.2016)

¹³ Samas, lk 50.

¹⁴ Randma (viide 9), lk 213.

kriminaalkorras süüditunnistamine suhteliselt väheohtriku käitumise eest, samuti kriminaalmenetlusliku ressursi märkimisväärne kulu. Edasi teeb Riigikohus ettepaneku muuta vähese intensiivsusega kehalised väärkohtlemised väärteo korras karistatavateks (rahaline trahv või arest). Riigikohus rõhutas, et nende ettepaneku kohaselt jääksid kuritegude hulgast välja üksnes väga vähese intensiivsusega kehalise väärkohtlemise juhtumid, mis ei põhjusta isegi sellist tervisekahjustust nagu nt nahaalune verevalum, nahamarrastus või pindmine haav ega ole ka kauakestvad. Ettepaneku kõrvale on lisatud kodifitseerimiskomisjoni lakooniline kommentaar – komisjon otsustas ettepanekut mitte toetada.¹⁵ Autori arvates oli see Riigikohtu poolt igati tervitatav lähenemine üritades vähendada KarS § 121 toimeala, kuna seadusandja seda ei teinud. Kuigi käesoleval juhul ei oleks probleem lahenenud ka osade tegude, mis kvalifitseeruvad kehalise väärkohtlemisena, viimine väärtegude alla, sest koormus oleks lihtsalt ümber jaotunud kriminaalmenetluselt väärteomenetlusele. Kõige parem oleks siiski olnud mängida kehalise väärkohtlemise sõnastusega nii, et sellised vähem intensiivsemad füüsilise vägivalla aktid oleksid jäänud välja nii kriminaalmenetluse kui ka väärteomenetluse toimealast.

Hea näitena võib siinkohal tuua praeguse Viljandi linnapea juhtumi, kus linnapea suhtes algatati kriminaalmenetlus selles, et ta lükkas ühe korra ühte rahulolematut linnakodanikku, kes ei olnud rahul linna tegevusega puude maha võtmisel. Linnakodanik heitis ette linna tegevust tema läheduses asuvas pargis, kus teostati raiet, mis tõttu väitis isik, et tema maa väärtus on seetõttu nüüd oluliselt vähenenud. Samal ajal tuleb välja tuua fakt, et isiku maa ja maja asuvad raiest rohkem kui 100 m kaugusel. Lugu päädis sellega, et isik otsis ühel hommikul linnapea üles ning jutuajamise käigus lükkas linnapea rahulolematut linnakodanikku. Isik pöördus esimesel võimalusel politseisse, süüdistades linnapead kehalises väärkohtlemises ning politsei menetlust ka alustas. Kui nüüd siinkohal uskuda ajakirjanikku, siis tundub nii talle kui ka linnapeale endale turvakaamera salvestust vaadates, et antud lüke ei saanud olla sellise intensiivsusega, mis oleks isikule valu põhjustanud.¹⁶ Oleks revisjoniga muudetud kehalise väärkohtlemise sõnastust nagu seda algselt lubati, poleks käesoleval juhul kriminaalmenetlus saanud üldse toimumagi. Muidugi seda juhul, kui antud asja menetleval ametnikul oleks olnud piisavalt julgust võtta vastu otsus, et kuigi on antud asjas avalikkuse tähelepanu suur, siis käesoleva juhtumi tehivoludest võib nentida, et linnapea tegu ei olnud sellise intensiivsusega, mis vääriks riigipoolset sekkumist.

¹⁵ Karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse seletuskirja juurde lisa 5. Arvamuste tabel. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus/>, lk 15. (20.04.2016)

¹⁶ Karl-Eduard Salumäe. Vahejuhtum linnakodanikuga tõi meerile kriminaalasja. 20.04.2016. Arvutivõrgus: <http://sakala.postimees.ee/3662321/vahejuhtum-linnakodanikuga-toi-meerile-kriminaalasja>. (26.04.2016)

Teise huvipakkuva idee käesoleva töö kontekstis käis välja MTÜ Lastekaitse Liit, kelle arvates oleks pidanud revisjoni käigus lisanduma eraldi paragrahv laste vastu suunatud vägivalla juhtumite tarbeks. Antud arvamuses on viidatud asjaolule, et rahvusvaheliselt on üldtunnustatud, et seaduse tasandil on sätestatud lastevastase vägivalla kasutamise keeld ning riigile on korduvalt nii riigiseste kui ka rahvusvaheliste institutsioonide poolt sellise regulatsiooni puudumist ette heidetud.¹⁷ Vaadates käesoleval ajal kehtivat lastekaitseadust, siis sealt nähtub, et 2016. aasta alguses vastu võetud uus redaktsioon keelustab otsesõnu igasuguse lastevastase vägivalla. Antud keeld on sätestatud § 24. Selle sätte kohaselt on muuhulgas igasugune lapse kehaline väärkohtlemine keelatud. Lisaks sätestab § 25, et keelatud on lastele levitada vägivaldse sisuga esemeid. Sama paragrahvi lõikest 1 nähtub, et need esemed on trükised, filmid, heli- ja videosalvestused. Liit on viidanud oma arvamuses sotsiaalministeeriumi kinnitusele, et läbiviidava lastekaitseaduse reformi käigus keelustatakse laste füüsiline karistamine. Seejärel öeldakse, et neile jääb arusaamatuks, miks seetõttu ei viida karistusseadustiku sisse muudatust kehalise väärkohtlemise paragrahvi juurde, mis sätestab karistuse laste vastu toime pandud kehalise väärkohtlemise tegude eest. Lisaks heidab liit ette asjaolu, toetudes seletuskirjas märgitule, et tulevikus ei ole enam kergemad füüsilise vägivalla juhtumid kriminaliseeritud (tutistamine, näpistamine, jalale astumine jne).¹⁸ Tegelikult nagu ka käesolevas töös korduvalt märgitakse ei liikunud sellised teod karistusõiguse toimealast välja, vaid seletuskirja tekst oli selle koha pealt eksitav. Käesoleva töö autor leiab sarnaselt komisjoni kommentaarile antud arvamusele, et need teod on ka peale revisjoni karistatavad. Nõustuda tuleb sellega, et igasugune lastevastane vägivald, kui ka vägivald üldiselt, on taunitav. Samuti tuleb nõustuda seisukohaga, et kuna lapsed sõltuvalt suuresti neid kasvatavatest täiskasvanutest ning nad ei suuda oma õigusi iseseisvalt piisavalt efektiivselt kaitsta, siis peab riik tagama vastavad abivahendid selliste olukordade tarbeks, kus laste suhtes on füüsilist vägivalda kasutatud. Samas, kas selleks oleks vajalik luua eraldi paragrahv karistusseadustikus, on kaheldav. Ühe lahendusena võiks seda karistuse mõistmisel arvesse võtta, kui täiskasvanud isik on toime pannud kehalise väärkohtlemise teo lapse suhtes. Kui selline tegu pannakse toime lapsevanema poolt, siis selleks näeb uus KarS-i redaktsioon ette, et tegemist on kehalise väärkohtlemise enamohalikuma koosseisuga § 121 lg 2 p 2 mõttes. Muudel juhtudel on võimalik seda arvesse võtta karistust raskendavate asjaolude kaalumisel, sest § 58 p 3 järgi on raskendavaks asjaoluks süüteo toimepanemine teadvalt noorema kui kahteistaastase isiku suhtes. Samas oleks ehk mõistlikum, kui see vanus toodaks veidi ülespoole, näiteks 16-aastani, sest ka selles vanuses on isiku puhul tegemist ikkagi lapsega ning tal on keeruline iseseisvalt oma õiguste eest seista. Seega kui

¹⁷ Lisa 5 (viide 15), lk 82 jj.

¹⁸ Samas, lk 83.

kehalise väärkohtlemise tegu pannakse toime lapse suhtes, siis sellest tulenevalt on kohtutel võimalus mõista isikule rangem karistus, kui tegude eest, kus kehalise väärkohtlemise tegu on toime pandud teise täiskasvanu suhtes.

2.2. Koosseis

2.2.1 Kehalise väärkohtlemise paragrahvi esimene lõige

2.2.1.1 Tervisekahjustamine või valu tekitav kehaline väärkohtlemine

KarS § 121 lg 1 puhul on tõepoolest muudetud sõnastust võrreldes varasema redaktsiooniga. Ilmselt on see tingitud õiguslalases kirjanduses väljendatud seisukohast, mille kohaselt löömine ja peksmine on pelgalt näitlik loetelu.¹⁹ Nagu juba eelmises punktis sai öeldud, siis revisjoni komisjoni esialgne eesmärk KarS § 121 puhul oli vältida ülekriminaliseerimist. Seadust ning ka seletuskirja lugedes võib kindlalt väita, et seda eesmärki ei saavutatud.

Uues kommentaaris on välja toodud alternatiivne seisukoht, mille kohaselt on KarS § 121 lg 1 esimese alternatiivi näol tegemist, mitte tagajärje, vaid teodeliktiga. Kommentaari kohaselt on § 121 lg 1 suvaline ja formaalne teokirjeldus, mis tähendab, et tervisekahjustuse kui tagajärje tegelik saabumine ei oma tähtsust. Oluline on, et tegu oma iseloomult oleks selline, mis suudab tekitada kehalise tervisekahjustuse, s.o. inimorganismi koe või elundi terviklikkuse rikutuse või nende toime häire.²⁰ Eelpool öeldu pärineb Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi 2007. aasta lahendist.²¹ Seda sama lahendit on kritiseeritud õiguslalases kirjanduses ning väidetud, et antud lahendit vaikimisi Riigikohtu praktikas eirati ning lähtuti õigest seisukohast, et KarS § 121 lg 1 esimese alternatiivi näol on tegemist tagajärjedeliktiga.²² Autor nõustub viimati mainitud seisukohaga ning leiab, et kui juba eelnevalt oli ja on ka käesoleval ajal KarS § 121 lg 1 esimese alternatiivi toimeala lai, siis selle seisukoha järgimisel oleks see veel laiemaks läinud. Samuti oleks olnud enne revisjoni kehtinud kehalise väärkohtlemise koosseisu sõnastuse ja oleks ka praegusega oluliselt keerulisem kohaldada § 121 esimese alternatiivi puhul katse instituuti. Sest kui juba rusikalöök, mis ei taba kannatanut täidab § 121 lg 1 koosseisu, siis kuidas peaks välja nägema tegu, mis kvalifitseerub kehalise väärkohtlemise katsena. Asi jõuaks ilmselt tõeliselt leidlike kahtlustuse konstruktsioonideni välja, kus kannatanu kogetu põhjal peaks hakkama hindama ründaja kehakeelt.

¹⁹ P. Randma (viide 9), lk 212.

²⁰ J. Sootak, P. Pikamäe. (koost.) Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 4., täiend. ja ümbert. vlj. Tallinn: Juura 2015, § 121 komm. 3.2.

²¹ RKKKo 3-1-1-28-07 p 7.

²² P. Randma (viide 9), lk 211.

Teise alternatiivina sätestab KarS § 121 lg 1 valu põhjutanud muu kehalise väärkohtlemise. Selle koosseisu juures on rõhuasetus valu tekitamisel. See seisukoht pärineb juba eelpool nimetatud Riigikohtu lahendist²³ ning mida väljendati juba enne revisjoni kehtinud KarS-i kehtivuse ajal. Seega tuleb kommentaari järgi hinnata antud koosseisu kontrollimisel, kas kannatanule valuaistingu tekkimine on süüdistatavale tema teo tagajärjena objektiivselt omistatav.²⁴ Kohtupraktikas on loetud valu tõendatuks olukorras, kus isikut lükati, mille tagajärjel ta kukkus näoga vastu tumbat ja seejärel küljega vastu põrandat. Tõendatuks loeti see tunnistajate ütluste alusel, kes rääkisid, kuidas käitus kannatanu peale rünnet ning millised olid tema vigastused peale rünnet – sinikad rinnal, ja kätel.²⁵

Õigusalases kirjanduses on hellitatud lootust kitsendada KarS § 121 lg 1 toimeala tõlgendamise teel, lootuses, et sellise tegevusega ei tungita liialt seadusandja pädevusalale. Viidatud artiklis leiab autor, et vaadates Riigikohtu praktikat võib sellist võimalust ettevaatlikult jaatada. Küll aga toonitab ta, et tõlgendus peab olema isikule kasulikus suunas. Vastasel korral on tegemist *nullum crimen nulla poena sine lege certa* rikkumisega.²⁶

Muudetud on karistumäärasid – varasemalt oli kehalise väärkohtlemise teo eest võimalik mõista isikule kuni kolm aastat vangistust, peale revisjoni on see toodud alla ühele aastale. Kui vaadata 2009. aastal koostatud kohtupraktika analüüsi, siis sellest nähtub, et Eestis KarS § 121 eest mõistetud karistused olid 51 % rahalised ning 49 % vangistused. Oluline on siinkohal märkida, et lõplik mõistetud vangistuse keskmine määr oli 4,2 kuud.²⁷ Kuigi antud statistika pärineb rohkem kui kuue aasta tagusest perioodist on see siiski oluline näitaja, sest 2009-2014 kehtinud karistusseadustikus ei viidud läbi muudatusi § 121 kohta. Seega näitab see ilmekalt, et ka varasema § 121 kehtivuse ajal olid kohtud motiveeritud kohaldama kõvasti alla keskmise karistumäära. Seega on positiivne, et seadusandja tuli kohtupraktikaga samale tasemele ning tõi karistuse maksimummäära ühele aastale. Harju Maakohus on oma 04. novembri 2015. aasta otsuses mõistnud varem kriminaalkorras karistamata turvatöötajale KarS § 121 lg 1 kvalifitseeriva kuriteo eest rahalise karistuse saja päevamäära ulatuses (päevamäär 14.40 eurot), mis moodustab 1440 eurot. Antud kaasuses süüdistati turvatöötajat selles, et ta lõi ühte kaupluse külastajat vähemalt kaks korda jalaga alakõhu ja reite piirkonda, tekitades kannatanule füüsilist valu parema reie ülemises osas ja paremas põlveliigeses. Kuna otsusest nähtub, et kannatanule

²³ RKKKo 3-1-1-50-13 p 12.

²⁴ J. Sootak, P. Pikamäe (koost.) (viide 20), § 121 komm. 4.2.

²⁵ Harju MKo 24.09.2015, 1-15-6446.

²⁶ P. Randma (viide 9), lk 214.

²⁷ U. Klopets ja T. Reinthal. Kohtupraktika analüüs. Tallinn 2009. Arvutivõrgus: http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/kohtupraktika_analuus_justiitsministeerium_riigikohus._2009.pdf, lk 10. (18.04.2016)

tekitatud vigastused ei olnud niivõrd intensiivsed ja paranesid ise-enesest, siis selline lahendus tundub igati adekvaatne.²⁸

2.2.2 Kehalise väärkohtlemise paragrahvi teine lõige

2.2.2.1 Tervisekahjustus, mis kestab vähemalt neli nädalat

KarS § 121 lg 2 sätestab kehalise väärkohtlemise enamohtlikumad koosseisud. Seadusandja on pidanud nende karistusemäära ülempiiriks vajalikuks panna kuni 5 aastat vangistust. KarS § 121 lg 2 p 1 näeb koosseisupärase tagajärjena ette tervisekahjustuse, mis kestab vähemalt neli nädalat. Seega tuleb § 121 lg 2 p 1 kohaldamisele juhul, kui tervisekahjustuse kestus jääb 4 nädala ja 4 kuu vahelisse perioodi. Kui tervisekahjustus kestab sellest kauem on teadupärast tegu subsumeeritav mõne KarS §-s 118 sätestatud süüteo alla. Kommentaaris on selgitatud, et tervisehäire kestuse kindlaksmääramisel saab kohus lähtuda vaid meditsiiniliste eriteadmiste pinnalt antud kohtuarstliku ekspertiisi arvamusest. Seejuures määrab ekspert tervisekahjustusest paranemise aja kindlaks samalaadsetest tervisekahjustustest paranemise keskmise ajana ehk teatud hüpoteetilise suurusena.²⁹

Siinkohal tuleb küsida selle järele, miks seadusandja ei pidanud vajalikuks lisada KarS § 121 lg 2 p 1 koosseisu ka töövõime kaotuse tekitamist. Raske tervisekahjustamise juures on see välja toodud ning loogilise jätkuna oleks võinud see olla ka kehalise väärkohtlemise juures. Sellele küsimusele ei anna vastust ei kommentaar ega seletuskiri. Seega võib ainult järeldada, et ehk see jäi lihtsalt kahe silma vahele või ei peetud seda mõnel muul põhjusel vajalikuks.

Oluline on veel märkida antud koosseisu juures kommentaaris välja toodud märkust: „Kuna kestev tervisekahjustus on vastutust raskendav enamohtlik tagajärg, tuleb lg 2 p 1 kohaldamisel arvestada §-s 19 sätestatud reeglga, mille kohaselt vastutab toimepanija selle eest, kui ta põhjustas selle vähemalt ettevaatamatusest.”.³⁰ Riigikohus on oma lahendis märkinud, et KarS § 19 käsitleb vaid enamohtlike tagajärgede subjektiivset koosseisu – põhikoosseisu osas kehtib aga KarS § 15 lg-s 1 sätestatud põhimõte, et üldjuhul on karistatav kuriteona üksnes tahtlik tegu.³¹ Seega piisab sellest, kui tõendada, et isik pani kehalise väärkohtlemise teo toime vähemalt kaudse tahtlusega ning tagajärg, antud juhul vähemalt 4 nädalat kestev tervisekahjustus, tekitati ettevaatamatusest KarS § 18 lg 1 tähenduses. Siinkohal tuleb rõhutada, et ettevaatamatusest põhjustatud tagajärje kohta kehalise väärkohtlemise asjades puudub käesoleval ajal kohtupraktika, mis kinnitaks kommentaaris välja toodud seisukohta.

²⁸ Harju MKo 04.11.2015, 1-15-7892.

²⁹ J. Sootak, P. Pikamäe (koost.) (viide 20), § 118 komm 8.3.

³⁰ Samas, § 121 komm 8.2.

³¹ RKKKo 3-1-1-46-15 p 10.1.

2.2.2.2 Kehalise väärkohtlemise tegu, mis on toimepandud lähi- või sõltuvussuhtes

Perevägivalda probleem on Eestis terav ja seda soodustab nii elanikkonna suur alkoholilembus, suhteliselt salliv suhtumine vägivalda kui ka stereotüüpsed hoiakud ja arusaamad naise rollist perekonnas.³² Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020 üks rõhuasetustest on pandud perevägivaldale. Antud strateegia defineerib perevägivalda järgmiselt: perevägivald (ka lähisuhtevägivald) hõlmab kõiki füüsilise, seksuaalse, psühholoogilise või majandusliku vägivalla tegusid, mis toimuvad perekonnas, kodus või praeguste või endiste abikaasade või partnerite vahel hoolimata sellest, kas toimepanija elab või on elanud ohvriga ühel elamispiinal.³³ Antud definitsioon on võetud Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalda ennetamise ja takistamise konventsioonist.³⁴ Karistusseadustiku tähenduses tuleks sellist perevägivalda definitsiooni natuke piirata, sest kõik eelnevalt kirjeldatud teod ei ole kriminaalkorras karistatavad. Seega tuleks definitsioonist välja noppida psüühilise, füüsilise ja seksuaalse vägivalla teod, mis on kriminaalkorras karistatavad. Antud teod võivad seega kvalifitseeruda KarS § 120, § 121 lg 2 p 2 või § 141-147 alla.

§ 121 lg 2 p 2 kvalifitseerib vastutuse lähi- või sõltuvussuhtes toimepandud kehalse väärkohtlemise eest, nähes ette kaks spetsiifilist teoobjekti – toimepanijaga lähisuhtes ja sõltuvuses oleva isiku. Tegemist on kahe teoobjekti kirjeldusega, mis on sätestatud alternatiivselt.³⁵ Kommentaari kohaselt on lähisuhe kahe või enama inimese vaheline pere-, sugulus-, põlvnevus-, hõimlus- või armastussuhe, sõltumata sellest, kas suhte osapooled jagavad elukohta.³⁶ Seletuskirjas märgitakse veel täiendavalt, et lähisuhtele on iseloomulik hoolitsus, usaldus, turvalisus, emotsionaalne tugi ning omavaheline tundeseotus, sh pere-, sõprus-, paari- ja armastussuhted. Lähisuhe võib, kuid ei pea sisaldama füüsilist lähedust.³⁷

Sõltuvussuhet on analüüsinud Riigikohus 18.02.2011 otsuses: „Isikute vahelise sõltuvussuhtena tuleb mõista suhet, kus ühe isiku käitumisotsustused on tingitud teisest isikust tulenevast mõjust. Selline suhe on asümmeetriline, kuna võim on isikute vahel relevantsetes aspektides jaotunud sedavõrd ebavõrdselt, et üht isikut saab käsitada teisele allutatuna ja sellest tulenevalt ei lähtu ta käitumisotsustustes enda vabast tahtekujundusest.”. Järgmises punktis jätkab Riigikohus:

³² I. Pettai, R. Narits, S. Kaugia. Perevägivalda juriidilise regulatsiooni hetkeseis ja perspektiiv Eesti õiguspraktikute küsitluse põhjal. Juridica 2015/9, lk 645.

³³ Strateegia (viide 1), lk 3.

³⁴ Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise konventsioon. Arvutivõrgus: http://www.enu.ee/lisa/427_CoE.konventsioon.eesti.pdf. (15.04.2016)

³⁵ J. Sootak, P. Pikamäe (koost.) (viide 20), § 121 komm 8.3.1.

³⁶ Samas (viide 20), § 121 komm 8.3.2.

³⁷ Seletuskiri (viide 12), lk 51.

„Esmalt võib sõltuvussuhe olla tõepoolest õigusel põhinev. See tähendab, et süüdistataval on kannatanu suhtes mingi juriidiline võim ja sellest tulenev võimalus tema käitumist olulisel määral mõjutada. Nimetatud juhtudel nähtub süüdistatava võimu olemus ja ulatus juba selle õiguslikust alusest. Võimalus teist isikut mõjutada ja seega ka sõltuvussuhe võib aga tekkida samuti õiguslikult reguleerimata suhtluses (nt on süüdistataval kannatanut kompromiteerivaid andmeid, mille avaldamisega ähvardades suudab ta kannatanut kontrollida). Sellises n-ö institutsionaliseerimata olukorras tuleb sõltuvussuhte olemus ja ulatus tuvastada iga kord eraldi.”³⁸

Autor saab oma kogemuse põhjal väita, et enamus perevägivalla juhtumeid toimub perekonna sees. Seega saab väita, et tegemist on olnud lähisuhtega poolte vahel. Tihti on üks isik teisest sõltuv, kas majanduslikust või emotsionaalsest aspektist lähtuvalt. Kui uurida ohvrite käest, miks nad lahkuda ei soovi, siis tavaline väide on see, et selleks puuduvad piisavad finantsilised vahendid või kui ta alkoholi ei tarvita, siis on ta täiesti normaalne. Mitmetel kordadel on viidatud ka suurele armastusele. Loomulikult on hirm suur faktor, miks ei julgeta abi saamiseks kuskile pöörduda või lahkuda vägivallatseja juurest. Kuid just alkohol on see, mis on suurema osa tülide põhjuseks. On juhtumeid, kus mõlemal osapoolel on alkoholi liigtarvitamise probleem, kuid on ka juhtumeid, kus näiliselt täiesti korralikus perekonnas on üks alkohoolik, kes joobes olles muutub vägivaldseks. Loomulikult ei jää nendest juhtumitest kõrvale lapsed, kes seda kõike pealt näevad või mõningatel juhtudel ise ka ohvriks langevad.

Sõltuvussuhet kohtab praktikas harvemini ning tuleb tunnistada, et autor pole lühikese karjääri jooksul ühegi juhtumiga veel tegelenud, kus puhtalt oleks tegemist sõltuvussuhtega. Samas nagu eelmisest lõigust välja võib lugeda on lähi- ja sõltuvussuhe üksteisega seotud. See tähendab, et ühe ilmnemisel ei tähenda automaatselt, et teist ei oleks.

2.2.2.3 Korduv kehaline väärkohtlemine

Seletuskirja kohaselt pidi KarS § 121 lg 2 p 3 võimaldama diferentseerida vastutust sõltuvalt kehalise väärkohtlemise raskusest. Leiti, et kuna peksmine jäeti teokirjeldusest välja, mis on korduv löömine, siis peale revisjoni peaks see kvalifitseeruma punkti 3 alla.³⁹ Nii aga ei läinud ning seda kinnitas ka kohtupraktika, mida autor käsitleb pikemalt antud töö kolmandas peatükis.

³⁸ RKKKo 3-1-1-109-10, p-d 16.1. ja 16.2.

³⁹ Seletuskiri (viide 12), lk 50.

Kommentaari kohaselt on korduvus kehalise väärkohtlemise varasem toimepanemine, sõltumata, kas selle eest on karistatud või mitte.⁴⁰ Kohtupraktikas on korduvuse kohta märgitud, et kui isik on varem kohtu poolt karistatud kehalise väärkohtlemise episoodis, siis on tegemist juriidilise retsidiivsusega, vastasel korra faktilise retsidiivsusega. Viimase puhul heidetakse isikule ette sama teo korduvat toimepanemist s.o. vähemalt kaks episoodi, mida lahendatakse ühes menetluses.⁴¹

Kommentaaris küsitakse lisaks selle järele, kas korduvus tekib ainult varasem §-le 121 vastav tegu või annab korduvuse ka näiteks § 118 lg-s 1 sätestatud raske tervisekahjustuse tekitamine. Kommentaaris jõutakse jaatavale järeldusele.⁴² Autor nõustub selle seisukohaga, sest mõlemad koosseisud on suunatud sama õigushüve kaitsele – isiku tervise kaitse. Seda seisukohta on käesoleval ajal kinnitanud ka värske kohtupraktika, kus isik pani lähisuhtes toime kaks kehalise väärkohtlemise tegu, millest esimene kvalifitseeriti KarS § 118 lg 1 p 1 järgi. Esimeses episoodis lõi süüdistatav kannatanut korduvalt noaga, mille tagajärjel tekkis kannatanul muuhulgas veriõhkrind, mida loetakse eluohtlikuks vigastuseks. Teises episoodis ründas süüdistatav jällegi kannatanut noaga, kuid seekord tekitas ainult pindmisi vigastusi. Kuna kannatanu ja süüdistatav olid elukaaslased, siis kvalifitseeriti teine episood tuginedes esimesele KarS § 121 lg 2 p 2 ja 3 järgi.⁴³

Siinkohal võiks arutleda ka küsimuse üle, kas varasem teo toimepanemine, mis kvalifitseerub KarS § 263 lg 1 p 1 järgi tuleks ka arvestada korduvusena § 121 lg 2 p 3 mõttes. Enne sellele küsimusele vastamist tuleks natuke selgitada avaliku korra raske rikkumise vägivallaga olemust. Kommentaari kohaselt on antud koosseisu kaitstav hüve avalik kord. Sekundaarselt kaitstakse ka teisi õigushüvesid, nagu näiteks inimese tervist.⁴⁴ Riigikohus on antud koosseisu kohta märkinud ühes oma lahendis, et avaliku korra rikkumine eeldab obligatoorselt, et tegu oleks toime pandud avalikus kohas või et teo tagajärjel oleks rikutud väljaspool vahetut tegutsemiskohta viibivate isikute rahu või avalikku korda muul viisil. Teiste isikute rahu rikkumine eeldab personifitseeritud füüsilise isiku olemasolu.⁴⁵ Teises lahendis on Riigikohus selgelt välja öelnud, et antud koosseis eeldab kõrvaliste isikute kohalolu ning nad peavad seda pealt nägema.⁴⁶ Seega võttes kokku Riigikohtu praktikat § 263 lg 1 p 1 kohta peab antud koosseisu inkrimineerimiseks isikule toimuma vägivaldne tegu avalikus kohas, mida näevad pealt kõrvalised kolmandad

⁴⁰ J. Sootak, P. Pikamäe (koost.) (viide 20), § 121 komm 8.4.1.

⁴¹ RKKKo-d 3-1-1-75-15 p 8; 3-1-1-82-15 p 8; 3-1-1-87-08 p 10.

⁴² J. Sootak, P. Pikamäe (koost.) (viide 20), § 121 komm 8.4.1.

⁴³ Pärnu MKo 11.04.2016, 1-16-1491.

⁴⁴ J. Sootak, P. Pikamäe (koost.) (viide 20), § 263 komm 1.

⁴⁵ RKKKo 3-1-1-29-10 p 7.

⁴⁶ RKKKo 3-1-1-60-10 p 14.

isikud. Kui nüüd tulla praktikasse selle teadmisega, siis asja menetleva ametniku jaoks tähendab see seda, et lisaks § 121 lg 1 kosseisu täitmise jaoks on vaja tuvastada need isikud, kes kehalist väärkohtlemist pealt nägid. Tuleb tõdeda, et teatud olukordades on see äärmiselt ebamõistlik, sest kui kaklus peaks toimuma inimtühjal tänaval elamurajooni kortermajade akende all, siis menetleva ametniku kohuseks oleks nüüd leida antud kortermajast isikud, kes sündmust pealt nägid, nad tunnistajana ülekuulama ning saama neilt kinnitust, et nad olid antud tegevusest häiritud. Käesoleva aja praktika on läinud teist teed. § 263 lg 1 p 1 kohaldamiseks piisab sellest, kui kehaline väärkohtlemine pannakse toime avalikus kohas ning ei pea eraldi tuvastama isikuid, keda see tegevus häirida võiks. Seda kasutab enamuste tänavakakluste juhtumite kvalifitseerimisel Lõuna Ringkonnaprokuratuur. Mujal Eestis on tendents kasutada § 121 lg 1 avalikus kohas toimunud kakluste kohta⁴⁷, mis autori hinnangul on põhimõtteliselt vale, sest kui selline koosseis on seadusesse lisatud, siis selle olukorra saabumisel tuleks seda ka kasutada. Ühiskonnale tuleb anda selge signaal, et igasugune vägivald on taunitav ning kohaldama raskema karistumääraga koosseisu, kui see vägivald on toime pandud avalikus kohas. Kui nüüd lõpuks vastata lõigu alguses püstitatud hüpoteesile, siis autori hinnangul tuleks § 121 lg 2 p 3 sätestatud korduvuse arvestamisel võtta arvesse avalikku korra rasket rikkumist vägivallaga, sest nagu eelpool sai öeldud, kaitseb antud koosseis muuhulgas inimese tervist.

Kui vaadata Tartu Ringkonnakohtu 04. novembri 2015. aasta otsust, kus isikut süüdistati KarS § 263 p 1 ja § 121 sätestatud süütegudes, siis praktika seda seisukohta veel ei kinnita. Kuna süüteod olid toime pandud vastavalt 2013. ja 2014. aastal kohaldus karistuse mõistmisele tegude toimepanemise ajal kehtinud seadus tulenevalt KarS § 5 lg-st 1. Antud kohtuotsus tehti juba peale revisjoni kehtinud seaduse järgi mistõttu märgitakse alati ka otsuse tegemise ajal kehtiva redaktsiooni sätted isikule inkrimineeritava süüteo kohta. Antud juhul nähtub otsuse tekstist, et kehtiva seaduse järgi süüdistati isikut § 263 lg 1 p 1 ja § 121 lg 1 sätestatud süütegudes. Kuigi avaliku korra raske rikkumine vägivallaga oli enne toime pandud, ei ole viidatud korduvusele.⁴⁸ Kuna käesoleval juhul oli tegemist lihtsalt täpsustava asjaoluga, ei saa sellest lahendist põhjanevat järeldust teha, et praktikas ei loeta avalikku korra rikkumist vägivallaga üheks kehalise väärkohtlemise episoodiks § 121 lg 2 p 3 tähenduses.

2.2.3 Juriidilise isiku vastutus

KarS § 14 põhineb tuletatud ehk kaudsel juriidilise isiku vastutusel, mis tähendab, et juriidilise isiku vastutusele võtmiseks on vajalik näidata ära temaga seotud füüsilise isiku tegu, mis vastab

⁴⁷ Dagne Mihkels. Autojuht peksis kaasliikleja veriseks. 29.01.2016. Arvutivõrgus: <http://pluss.postimees.ee/3520565/autojuht-peksis-kaasliikleja-veriseks>. (15.04.2016)

⁴⁸ Tartu RgKo 04.11.2015, 1-14-10171.

KarS-s sätestatud süüteo koosseisule.⁴⁹ See tähendab, et isik, kes paneb toime kehalise väärkohtlemise teo, peab olema selle teinud konkreetse juriidilise isiku huvides. Juriidiline isik peab sellest mingit kasu saama. KarS § 14 järgi saab juriidilise isiku vastutus tulla kõne alla kui selle tegi juriidilise isiku organi liige, juhtivtöötaja või pädev esindaja.

Kollegiaalse organi puhul on Riigikohus leidnud, et tuleb tuvastada konkreetsed organi liikmed, kes otsuse vastu võtsid või muul viisil oma kohustusi rikkusid (RKKKo 3-1-1-7-04 p 10; 3-1-1-137-04 p 19; 3-1-1-43-08 p 9.2).⁵⁰ Juhtivtöötaja puhul on määrav töötaja pädevus anda korraldusi ja teha iseseisvaid otsuseid ettevõtte tegevusega seoses. Et tegemist on seaduse tasandil määratlemata mõistega, tuleb põhjendada konkreetse isiku lugemist juhtivtöötajaks.⁵¹ Juriidilise isiku pädeva esindaja tegu on juriidilisele isikule omistatav jätkuvalt vaid tingimusel, et selleks on juriidilise isiku tahtekujundaja – s.o. organi liikme või muu juhtivtöötaja nõusolek või heakskiit, sest vastasel juhul võib norm osutuda põhiseadusvastaseks.⁵² Praktikasse ei ole jõudnud ühtegi kaasust, kus juriidilist isikut oleks süüdistatud kehalise väärkohtlemise teos.

⁴⁹ The OECD Convention, lk 178. Viidatud J. Sootak. Karistusõiguse Üldosa. Tallinn: Juura 2010, lk 701.

⁵⁰ J. Sootak. Karistusõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2010, lk 705.

⁵¹ Samas, lk 706.

⁵² P. Pikamäe. Kes on juriidilise isiku pädev esindaja karistusseadustiku § 14 mõttes. Juridica 2010/1.

3. KEHALINE VÄÄRKOHTLEMINE KOHTUPRAKTIKAS PEALE REVISJONI

3.1. Bagatellrünne

Nagu eelnevalt sai märgitud jäi peale revisjoni KarS § 121 lg 1 sõnastus ka käesoleval ajal äärmiselt laiaks. Ollakse üksmeelsel seisukohal, et sellise laia sõnastuse taustal tuleb välistada varblase tulistamine kahurist, s.t. kriminaalvastutuse poole on kohane pöörduda alles siis, kui on ületatud väheolulise väärkohtlemise (bagatell süüteo) piir. Millal see piir aga on ületatud ja millal mitte, on hinnangu küsimus, mille jaoks ei ole võimalik kehtestada ühtset määra, kuid vastust sellele tuleb otsida põhiseaduslikust proportsionaalsus põhimõttest. Kehalise heaolu mõjutamine peab olema minimaalselt sedavõrd tugev, et selle eest on proportsionaalne tunnistada isik süüdi kriminaalkuriteos ning mõista talle karistuseks vähemalt rahaline karistus suurusega 30 päevamäära (KarS § 44 lg 1). Seejuures ei ole arusaam, et puudutatud isiku mõjutamine ei tohi olla vähe oluline, midagi erakorralist. Selle aluseks on üldine seisukoht, et kuriteokoosseis ei ole täidetud juhtudel, kui selle kaitstavat õigushüve rikutakse üksnes minimaalselt, s.t. bagatell ründega. Näiteks peaks olema arusaadav, et kellelki kolmeks sekundiks liikumisvabaduse võtmine ei täida KarS § 136 lõike 1 (vabaduse võtmine seadusliku aluseta) koosseisu, isegi kui see vabaduse võtmine oli olemuselt ebaseaduslik. Seega on tegemist üldise põhimõttega, mis võib, kuid ei pruugi olla seadusandja poolt selge sõnaga seaduse teksti kirja pandud; viimane ei muuda selle arusaama kehtivust aga olematuks, nagu see peaks olema üheselt arusaadav eelnevalt osutatud kolm sekundit kestnud vabaduse võtmise näitel.⁵³

Üheks lahenduseks bagatellrünnete puhul võiks olla kriminaalmenetluse mitte alustamine. Kuulates ära politsei poole pöördunud isiku seletuse toimunu kohta ning võimalusel vaadanud üle ka video toimunu kohta⁵⁴ võib menetleja vastu võtta otsuse ning vormistada avaldaja pöördumise kohta kriminaalmenetluse mittealustamise teatise. Tihtilugu pöördutakse politseisse hetke emotsiooni ajendil ning ollakse äsja juhtunust endast väljas. Ollakse vahetult kogenud ebameeldivat konflikti ning mõningatel juhtudel on sellele järgnenud rüselus ning arvatakse, et ainuke võimalus õigluse taastamiseks on avaldajaga konflikti astunud persooni kriminaalkorras karistamine. Samal ajal nähtub asjaoludest, et isikule nähtavaid vigastusi ei ole tekitatud, kuid emotsionaalne avaldaja väidab kindlameelselt, et antud vahejuhtum tekitas talle valu. Nagu eelpool kirjeldatud aitab siinkohal Riigikohtu seisukoht valu objekteerimise kohta s.t., et antud

⁵³ B. Hardtung. Die Körperverletzungsdelikte. – Juristische Schulung 2008/10, lk 864. Viidatud P. Randma (vt viide 9), lk 214-215.

⁵⁴ Tänapäeval on avalikus kohtades väga suur osa alast kaetud videoalvega.

tegu peab tunduma piisavalt intensiivsena ka mõistlikule kõrvalseisjale.⁵⁵ Sellistel juhtudel tuleb sedastada kuriteo koosseisu puudumist ning tugineda kriminaalmenetluse mittealustamise teatises KrMS § 199 lg 1 p 1. Kui avaldaja peaks siiski mitte nõustuma selle seisukohaga, siis on tal alati võimalus antud teatis edasi kaevata prokuratuuri KrMS § 207 lg 1 alusel. Praktikas üritatakse neid olukordi vältida põhjendades põhjalikult oma seisukohti, miks antud juhul puudub kriminaalmenetluse alus. Vastukaaluks kriminaalmenetluse lõpetamise korral on võimalik esitada esmakordsel lõpetamisel põhistamata kriminaalmenetluse lõpetamise määrus, kus põhistused esitatakse hiljem kannatanu nõudmisel. Autori enda kogemusest võib väita, et põhistusi nõutakse haruharva ning kui seda tehakse, siis on see tavaliselt tingitud isiklikust vihast teise poole suhtes.

Teise võimalusena on kohtupraktikas leidnud kasutust oportuuniteedi põhimõtte kasutamine. Pärnu Maakohus on oma 17. märtsi 2016. aasta lahendis just seda võimalust kasutanud. Isikule esitati süüdistus KarS § 121 lg 1 sätestatud teos, mis seisnes selles, et süüdistatav istus sadama praamijärjekorras lahtise uksega süüdistatavale kuuluvas veoautos, kui äkitselt tuli tema juurde meesterahvas, kes süüdistas teda liiklusohtliku olukorra tekitamises eelnevalt maanteel sõites. Tüli käigus lõi veoautojuht temaga riidlema tulnud meesterahvale ühe korra jalaga näkku. Oluline oleks siinkohal veel märkida, et veokijuht ei kandnud löögi hetkel jalanõusidd, sest vastasel korral oleksid tagajärjed võinud, olenevalt jalanõu raskusest, materjalist jne, raskemad olla. Selle tegevusega tekitas süüdistatav kannatanule huulte turse, alahuule keskosa väikese vigastuse, alahuule limaskestal kahe alumise hamba lõikumisest tekitatud vigastuse, ülahuule kida rebendi ja nina limaskesta punetuse ja turse.⁵⁶ Kuigi nagu näha on vigastuste loetelu pikk ja lai, siis tegelikkuses on need vigastused väikesed ning kaugeltki mitte eluohtlikud. Pigem lihtsalt ebameeldivust tekitavad. Loomulikult tuleb tõdeda, et antud juhtumi raames käitus veokijuht ebaadekvaatselt vastates temalt selgitust nõudnud autojuhile jalalöögiga näkku. Samas ütleb kogemus seda, et tihtilugu ei ole sellised vägivallaepisoodid tingitud ainult mõnest ebameeldivast märkusest süüdistatava aadressil.

Kohtu selgitustest nähtub, et oportuuniteedi kasuks rääkisid asjaolud, et antud asjas puudus avalik menetlushuvi, sest isik oli varasemalt kriminaalkorras karistamata. Samuti oli ta karistamata väärtegade eest. Lisaks oli süüdistatava näol tegemist kindlat töökohta omava pereisaga ning kasutatud füüsiline vägivald ei olnud suure intensiivsusega, tegemist oli ainult ühe löögiga ja ei põhjustanud kannatanule olulisi tervisekahjustusi, mis oleks nõudnud ka haiglaravi ning kannatanu vigastused paranesid paari päevaga. Samuti ei näidanud kannatanu üles erilist huvi

⁵⁵ RKKKo 3-1-1-50-13.

⁵⁶ Pärnu MKm 17.03.2016, 1-15-8274.

teda rünnanud isiku karistamise suhtes, öeldes, et tema ei ole huvitatud käimast Haapsallu kohtumajja ning süüdistatav omas piisavat sissetulekut maksta riigituludesse teatav summa.⁵⁷

Oportuniteeti on kasutatud ka vanglas oma karistust kandvate kinnipeetavate omavahelisest tülist tõusnud kehalise väärkohtlemise asjas. Antud juhul leiti, et kuna süütegu pandi toime kinnipidamiskohas, mõlemad osalised olid kinnipeetavad ja tekitatud kahju ei olnud suur, siis oportunisteedi kohaldamine on asjakohane. Lisaks ei olnud kannatanu käesoleval ajal huvitatud menetlusest. Nende asjaolude koostoimes leidis kohus, et menetlus tuleks lõpetada oportunisteediga tingimusel, et kahtlustatav tasub oma kaitsja tasu.⁵⁸

Kolmanda alternatiivina võib kasutada lepitusmenetlust, mis on sätestatud KrMS § 203². Justiitsministeeriumi koostatud statistika kohaselt lõpetati kriminaalmenetlus leppimise tõttu 934 korral. Neist 84 % olid kehalise väärkohtlemise juhtumid, nendest omakorda enamik perevägivalda puudutavad juhtumid.⁵⁹ Sotsiaalkindlustuseameti kodulehelt leiab väikese kokkuvõtte lepitusmenetluse olemusest kriminaalmenetluses: „Lepitusmenetlust on võimalik kohaldada II astme kuritegudele, mille käigus lepitatakse kuriteo osapooli, s.o. kannatanut ja kahtlustatavat või süüdistatavat. Lepitusmenetluse eesmärk on saavutada kokkulepe kahtlustatava või süüdistatava ja kannatanu leppimiseks ning kuriteoga tekitatud kahjude heastamiseks. Lepitamine võimaldab rohkem kaasata kannatanut otsustusprotsessi ning vähendada kuriteoga kaasnenud pingeid, hirmu, viha jms tundeid. Lepitusmenetluse läbiviimisel arvestatakse ennekõike kannatanu/ohvri huve. Lepitamine tõstab kannatanu/ohvri väärtust ja suurendab tema kaasatust. Lepitamise läbiviimisel tegeletakse kuriteo mõlema osapoollega. Otsuse kriminaalasja lõpetamiseks lepitusmenetluse teel teeb osapoolte nõusolekul prokuratuur või kohus. Lepitusprotsess lõpeb osapoolte vahelise kirjaliku lepituskokkuleppe sõlmimisega. Lepituskokkulepe sisaldab kuriteoga tekitatud kahju heastamise korda ja tingimusi, kuid võib sisaldada ka muid tingimusi sh reaaloimingute tegemist. Lepitaja roll on eelkõige selles, et suunata pooli normaalsele ja täidetavale kokkuleppele (nt mõne töökohustuse täitmine kannatanu heaks, ravikohustusele allumine ja teraapias osalemine jm).”⁶⁰ Oluline on siinkohal veel märkida, et seadus lubab prokuröril ise läbi viia lepitusmenetlus, kui kriminaalmenetluse esemeks on teise astme kuritegu, mille eest karistusseadustiku eriosa ei näe karistusena ette

⁵⁷ Pärnu MKm 17.03.2016, 1-15-8274. Sarnaseid seisukohti on kohtud väljendanud oma teistes määrustes: nt Harju MKm 25.01.2016, 1-15-10650; Pärnu MKm 19.08.2015, 1-15-3124.

⁵⁸ Viru MKm 29.02.2016, 1-16-367.

⁵⁹ A. Ahven, A. Leps, B. Tammiste jt. (koost.) Kuritegevus Eestis 2015. Justiitsministeerium: Tallinn 2016. Arvutivõrgus
kättesaadav:
http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/kuritegevus_eestis_2015.pdf, lk 29. (27.04.2016)

⁶⁰ Sotsiaalkindlustusameti koduleht. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/ohvriabi-ja-lepituskeskus/>. (27.04.2016)

vangistuse alammäära või näeb karistusena ette ainult rahalise karistuse. Seega kui jõuab kehalise väärkohtlemise juhtum prokuratuuri on prokuröril võimalik kohaldada poolte vahel lepitusmenetlust. Jällegi tuleb siin lähemalt tutvuda antud kaasuse asjaoludega ning sellest lähtuvalt teha otsus. Lepitusmenetluses lähtutakse üsna sarnaselt oportuuniteediga lõpetatud kriminaalasjades kirjeldatud asjaoludest. Isik peab olema varasemalt kriminaalkorras karistamata ning tal peab olema kindel sissetulek. Nii öelda tavaliste kehalise väärkohtlemise asjades üldjuhul ei saa rääkida mingitest ulatuslikest kokkulepetest, mida võib näha perevägivalla juhtumite lahendamisel. Üldjuhul peab kahtlustatav või süüdistatav tasuma ühekordse rahasumma kannatanule ning sellega loetakse asi lõppenuks, eeldusel, et kahtlustatav või süüdistatav ei pane kuue kuu jooksul sama kannatanu kallal toime uut vägivalla tegu, mille tagajärjel uuendatakse kriminaalmenetlust ning viiakse see läbi üldises korras s.t., et süüdi mõistmisel karistatakse isikut üldistel alustel.

Näitena võib siinkohal tuua Harju Maakohtu 27. jaanuari 2016. aasta määruse, kus menetlus lõpetati süüdistatava ja kannatanu leppimise tõttu. Antud asjas pidi süüdistatav tasuma kannatanule hambaravi hüvitise summas 400 eurot.⁶¹ Teise näitena saab tuua Pärnu Maakohtu 31. märtsi 2015. aasta määruse, kus kohaldati lepitusmenetlust. Antud asjas ei lepitanud pooli prokurör, vaid isikud saadeti Sotsiaalkindlustusametis töötava lepitaja juurde. Seal koostati poolte vahel kokkuleppe, mille kohaselt peab süüdistatav hoiduma nii füüsilisest kui vaimsest vägivallast kannatanu suhtes ning tegema kannatanuga tööpostil koostööd.⁶² Antud lahendus oli loogiline, kuna asjaoludest nähtus, et isikud kavatsevad tulevikus samas töökohas edasi töötada.

Lepitusmenetluse leiame ka Harju Maakohtu 13. jaanuari 2015. aasta määrusest. Isikut süüdistati sellest, et ta lõi oma elukaaslast kolm korda rusikaga vastu pead, pärast mida haaras kannatanu kõrist, surus seina vastu ja hakkas kägistama, millega tekitas kannatanule füüsilist valu ja punetuse kaela alumises osas. Määrusest nähtub, et süüdistatav on varasemalt kriminaalkorras karistatud, kuid mille eest, seda ei ole määruses välja toodud. Ilmselt ei ole tegemist kehalise väärkohtlemise juhtumiga, sest isiku tegu on kvalifitseeritud KarS § 121 lg 2 p 2 järgi. Antud menetluse asjaoludest nähtub, kuidas lepitusmenetluses lepitakse kokku tingimustes, mida mujal lepitustes kohtab harvemini. Esmakordsel kohtumisel lepitajaga, pakkus kannatanu välja, et süüdistatav peab lapsele jalatseid ja riideid ostma. Sellelt kohtumiselt kõndis süüdistatav minema, kuna selline kohustus ärritas teda. Teisel korral lepitaja juures lepitati kokku, et süüdistatav peab jääma kannatanuga omavahelises suhtluses viisakaks. Samal ajal märkis lepitaja kohtule esitatud aruandes, et süüdistatav oli olnud lepitaja juuresolekul vihane ning napisõnaline.

⁶¹ Harju MKm 16.01.2016, 1-15-8507.

⁶² Pärnu MKm 31.03.2015, 1-14-10374.

Samuti nähtus talle, et naine selgelt kardab meest. Selline lause oleks siinkirjutaja kui kohtuniku muutnud ärevaks ning pannud mõtlema, kas käesoleval juhul lepitusmenetlus oleks kõige efektiivsem viis tagada kannatanu turvaline igapäeva elu. Tavaliselt viitab selline hirm pikemale terrorile, mida kannatanu on pidanud päevast päeva taluma. Kohus sellele siiski suuremat tähelepanu oma määruses ei pööranud ning leidis, et käesolevas asjas on lepitusmenetluse kohaldamine käesoleval juhul asjakohane.⁶³

Pärnu Maakohus on oma 6. aprilli 2015. aasta määrusega lõpetanud kriminaalmenetluse kannatanu ja süüdistatava leppimise tõttu. Antud asjas lepidi kokku kannatanu ja süüdistatava vahel, et süüdistatav peab tulevikus hoiduma füüsiliselt vägivallast kannatanu suhtes, hoidma kodurahu ning hoiduma provotseerivast käitumisest kannatanu suhtes. Prokurör on oma taotluses märkinud, millega kohus ka nõustus, et süüdistatav on varasemalt kriminaalkorras karistamata isik, ta omab kindlat elu- ja töökohta ning ta pani kuriteo toime noores eas ning seetõttu pole tema puhul uue kuriteo toimepanemise tõenäosus suur. Lisaks mängis rolli ka kannatanu enda käitumine, kes põhjustas alkoholijoobes olles süüdistatava vanaema majas tulekahju ning ei käitunud ka süüdistatava juures olles adekvaatselt. Täiendavalt, kuna osapooled peavad ka tulevikus mingil määral kokku puutuma, siis leidis prokurör, et antud juhul on kõige õigem kohaldada poolte vahel lepitusmenetlust ning lõpetada käesolevas asjas kriminaalmenetlus.⁶⁴ Tutvudes kaasuse asjaoludega leiab siinkirjutaja, et prokuröri lähenemine käesoleval juhul oli õige. Tegemist oli ühekordse juhtumiga, kus olulist rolli mängis kannatanu enda käitumine ning isik ei ole olnud varasemalt kriminaalkorras karistatud. Samuti räägivad lepituse kasuks asjaolud, et süüdistatav omab kindlat elu- ja töökohta ning pooled peavad tulevikus üksteisega kokku puutuma. Puudub vajadus isiku kriminaalkorras karistamiseks, kui selleks on mõjusamad vahendid ning ühe eksimuse tõttu karistada isikut kõige rangema riigipoolse sanktsiooniga s.o. kriminaalkorras ei oleks käesoleval juhul täitnud eesmärki.

Kui nüüd küsida selle järele, millal millise lähenemise kasuks otsustada, siis selle kohta kindel seisukoht puudub. Loomulikult ei saa juba kriminaalmenetluse alustamise korral teha mitte alustamist. Milliste asjaolude ilmnemisel kasutada aga oportuuniteeti ja millal lepitusmenetlust selle peab prokurör iga kord ise otsustama lähtudes oma siseveendumusest. Muidugi peab arvestama ka seaduses toodud tingimustega, et kohtul oleks võimalik esitatud taotlus rahuldada.

Ühe võimalusena võidelda ülekriminaliseerimisega ning vähendada kriminaalmenetluse üle koormamist vähetähtsates füüsilise vägivalla juhtumites oleks erasüüdistusmenetluse taaselustamine. Erasüüdistusmenetlus toodi Eesti õigusesse 1998. aastal vastu võetud seadusega,

⁶³ Harju MKm 13.01.2015, 1-15-6016.

⁶⁴ Pärnu MKm 06.04.2015, 1-15-115.

mis kehtis kuni kriminaalmenetluse seadustiku vastuvõtmiseni 2004. aastal. Erasüüdistusmenetlus oli kehtestatud kriminaalmenetluse koodeksi (edaspidi KrMK) kolmekümne neljandas peatükis. Erasüüdistusmenetlus andis kannatanule võimaluse teatud süütegude puhul ise pöörduda kohtu poole ning nõuda kriminaalmenetluse alustamist. Erasüüdistusmenetlus võimaldas isikul pöörduda kohtu poole abi saamiseks muuhulgas ka kehalise väärkohtlemise asjades. Seega hälbis erasüüdistusmenetlus käesoleval ajal kehtivast riiklikkuse põhimõttest, mille kohaselt on süüdistuse monopol täielikult riigi kätes. Kui käesoleval ajal on kannatanu jaoks kriminaalmenetlus ilma kuludeta, sest teda esindab riik, siis erasüüdistusmenetluses KrMK § 391 lg 3 kohaselt pidi kannatanu tasuma kohtu deposiitarvele kautsjoni. Lisaks nägi seadus ette võimaluse isik vabastada kautsjoni tasumise kohustusest või vähendada seda vastavalt kohtu diskretsiooniõigusele. Enne menetluse algust üritas kohtunik pooli lepitada ning selle ebaõnnestumisel jätkus menetlus seaduses ettenähtud korras. Erasüüdistusasja arutas kohtunik ainuisikuliselt ning süüdistajaks oli kannatanu. Olenevalt menetluse tulemusest kautsjon kas tagastati kannatanule või kanti riigituludesse. Nagu eelpool sai märgitud kaotati erasüüdistusmenetlus kriminaalmenetluse seadustiku jõustumisega 2004. aastal. Otsides sellele mingeid selgeid põhjusi, kirjandusest ei leia. Ühe seisukoha kohaselt loetakse selleks ajendiks kõige klassikalisemate nn erasüüdistuslike kuritegude – solvamise ja laimu – dekriminaliseerimine Eestis pärast seda, kui ajakirjanik E.T. oli tunnistatud süüdi ja teda oli karistatud solvamise eest⁶⁵. Seejärel tekkiski seadusandjal iseenesest põhjendatud küsimus, kas ilma nende kahe kuriteota on üldse enam vaja erasüüdistusmenetlust. Riigikogu vastaski seadustiku vastuvõtmisel sellele küsimusele eitavalt.⁶⁶ Ühest magistriritöös on veel täiendavalt märgitud, et õiguskirjanduses pole esitatud ettepanekuid erasüüdistusmenetluse taastamiseks, mis teiste riikide kogemusi ja erasüüdistusmenetluse vähest kasutust arvestades on ilmselt õigustatud.⁶⁷

Käesoleva töö autor ei saa täielikult nõustuda eelmises lõigus toodud seisukohtadega ning leiab, et teatud juhtudel oleks see igati tõhus viis konfliktide lahendamiseks kriminaalmenetluse asemel. Näiteks võiks olla sätestatud seaduse tasandil, et kui isik on joobeseisundis, mille ta on ise endale tekitanud ning seejärel läheb tüli norima, mille tagajärjel saab ta erinevaid väiksemaid vigastusi, siis võimalus enda õigustele kaitset leida olekski erasüüdistusmenetlus. Tundub põhjendamatu, miks peab riik kaitsma isikuid, kes on alkoholi tarvitamise käigus ise tekitanud selle situatsiooni, kus nad saavad viga. Loomulikult peab riik sekkuma juhtudel, kus isikule

⁶⁵ RKKKo 3-1-1-80-97.

⁶⁶ E. Kergandberg ja P. Pikamäe (koost.) Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012. Komm § 5 3.

⁶⁷ A. Pere. Kannatanute õigused kriminaalmenetluses. Magistritöö. Tartu: TÜ Õigusteaduskond 2012, lk 24.

tekitatakse raskeid tervisekahjustusi või surm. Samas on teada juhtumeid politseipraktikas, kus prokurör on lubanud kriminaalmenetluse lõpetada, kus isik muutus konfliktseks, tekkis kaklus ning kakluse algataja suri saadud vigastustesse. Prokurör leidis selles olukorras, et käesoleval juhul kahtlustatavad tegutsesid hädakaitse seisundis ning selles olukorras oli nende tegutsemine õigustatud ning seega õigusvastasus on välistatud. Samuti võib siinkohal näitena tuua Tartus aset leidnud juhtumi, kus rünnati süüütut kodanikku, kes julges korrale kutsuda noormehi, kes rikkusid avalikku korda.⁶⁸ Selliste juhtumite toimumisel pole kahtlustki, et riik peab sekkuma ning täie rangusega suhtuma sellistesse isikutesse, kes ei oska ühiskonnas kehtivate reeglite järgi käituda.

3.2. Tervisekahjustus, mis kestab vähemalt neli nädalat

KarS § 121 lg 2 p 1 kohta laiapõhjaline praktika puudub. Käesoleva töö autor on ise kasutanud eksperdialaseid teadmisi asjas, kus isikut rünnati korduvalt noaga ühise joomingu käigus. Kuna § 118 lg 1 p 1 eeldab ekspertiisi teostamist, siis antud juhul seda ka tehti ning vastus oli eluohtliku tervisekahjustuse tekitamise osas positiivne. Tervisekahjustuse kohtuarstliku tuvastamise korra § 3 lg 1 kohaselt tuleb tervisekahjustuse tuvastamiseks läbi viia kohtuarstlik ekspertiis, mis teostatakse uurija, prokuröri või kohtu määruse alusel. Tartu Ringkonnakohus on oma 20. jaanuari 2015. aasta otsuse asjaoludest nähtub, et kehalise väärkohtlemise tegu on toime pandud 2012. aastal, kuid tõendamist on leidnud, et süüdistatav tekitas oma süülise tegevusega kannatanule muude vigastuste hulgas ka küünarvarre murru ja kannatanu viibis haiguslehel natuke üle kahe kuu. Sellest tulenevalt peab kohus võimalikuks, et antud tegu kvalifitseeruks KarS § 121 lg 2 p 1 alla peale revisjoni.⁶⁹ Haigusleht on ravikindlustus seaduse § 52 lg 3 kohaselt töövõimetuslehe üks liikidest, mille väljastab sama paragrahvi esimese lõike kohaselt teda raviv arst. Üldjuhul praktikas haiguse esinemisel pööratakse esimese asjana oma perearsti juurde, kes vastava dokumendi tööandja jaoks väljastab. Nüüd tekib küsimus sellest, kas vastav dokument on piisav, et tõendada tervisekahjustust, mille kestvus jääb ajavahemikku neli nädalat kuni neli kuud. Kui tõmmata paralleeli KarS §-ga 118, siis tundub, et teostada tuleks hoopis ekspertiis, kus saadakse antud küsimusele vastus. Kui üldse lugedagi töölt puudumine koosseisuliseks näitajaks, siis teatud juhtudel võib küünarvarre murd hoida isikut eemal kauem kui teistel juhtudel, sõltuvalt isiku töö iseloomust – füüsilise töö näitel võib see osutuda pikemaks. Seega ei ole võimalik käesoleva praktika näitel kindlalt väita, et tegu, millega põhjustati kannatanule kehavigastus, mistõttu oli ta sunnitud töölt puuduma kauem kui neli nädalat ja vähem kui neli kuud, kvalifitseeruks KarS § 121 lg 1 p 1 alla. Lisaks ei tähenda töölt

⁶⁸ P. Lakson. Tartus jõhkralt läbi pekstud mees paraneb. 08.03.2016. Arvutivõrgus: <http://tartu.postimees.ee/3611495/tartus-johkralt-labi-pekstud-mees-paraneb>. (21.04.2016)

⁶⁹ Tartu RgKo 20.01.2015, 1-14-4752.

puudumine tingimata olukorda, kus isik vajab terve selle kestuse järjepidevat ravi, vaid teatud juhtudel vajab vigastus lihtsalt rahu, kuni see võimaldab täiskoormusel tööd teha.

3.3. Perevägivald

Praktikas kõige emotsionaalsemad kaasused on kahtlemata perevägivalda puudutavad. Kuna tihtipeale on vägivalla all kannatanu olnud sellises seisus pikka aega, siis on mõningad ohvrid emotsionaalselt läbipõlenud ning võib isegi väita, et apaatsed. Kuna menetleja jaoks on oluline igasse asja sisse elada, et toimunust saada parem ülevaade, siis on need kõige raskemad juhtumid menetleja jaoks. Samal ajal tuleb alati jääda objektiivseks, sest tuleb tagada aus ja õiglane menetlus kõigi osapoolte suhtes. Kuna enamus kuriteo episoodide toimub isikute kodudes nelja seina vahel, siis mõningatel juhtudel tuleb ette tõendamise raskusi, sest tegemist on sõna-sõna vastu olukordadega. Täiendavalt on kannatanutes tekkinud hirmutunne vägivallatseja ees, mis tähendab, et neid on vaja eraldi veenda ning tekitada neil kindlustunne, et kui nad on lõpuks otsustanud pöörduda õiguskaitseorganite poole, siis nad saavad neilt abi ja kaitset.

Kriminaalmenetluses kehtib põhimõte *in dubio pro reo*. Antud põhimõte tuleneb Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 22 kahest esimesest lõikest. Tegemist on süütuse presumptsiooni lahutamatu klassikalise määratlusega, mis on sätestatud otsesõnu KrMS § 7 lg-s 3. Põhiseaduse kommentaari kohaselt on *in dubio pro reo* põhimõte juhiseks riigiametnikele kriminaalmenetluses vältimatult ette tulevateks juhtudeks, mil süüdistatava süü tõendamisel tõusetuvad kõrvaldamata kahtlused. Võiks öelda ka nii, et *in dubio pro reo* põhimõte kohustab menetlejaid silmas pidama (taastootma) süütuse presumptsiooni kogu süüteomenetluse vältel isiku süüd puudutava iga uue kahtlustuse korral.⁷⁰

Harju Maakohus on oma 14. oktoobri 2015. aasta otsuses lahendanud perevägivalla kaasust, kus tõendamine taandus sõna-sõna vastu olukorrale. Antud kaasuses oli pereisa olnud korduvalt vägivaldne oma abikaasa kui ka lapse suhtes. Kohus on märkinud, et perevägivalda puudutavate kuritegude üheks eripäraks on tõendite nappus, so reeglina puuduvad sündmustel pealtnägijad ning nii kohtueelses- kui ka kohtumenetluses taandub tõendamine nn sõna-sõna vastu olukorrale. Kriminaalmenetlusesse kaasatud tunnistajad (tavaliselt isikute lähedased, sõbrad-sõbrannad, peretuttavad, naabrid) oskavad pooli üksnes iseloomustada või vahendavad teistelt isikutelt (sh süüdistatav ja kannatanu) kuuldot, olles sealjuures teadlikult või tahtmatult nõ poole valinud. Kohtupraktikas kinnistunud põhimõtte järgi peab kohus tõendibaasi nappuse korral olemasolevaid tõendeid ning nende usaldusväärsust erilise põhjalikkusega vaagima. Lisaks

⁷⁰ R. Narits, L. Madise, H. Schneider jt. Eesti Vabariigi Põhiseaduse kommenteeritud väljaanne. 2012 komm § 22 2. Arvutivõrgus: <http://www.pohiseadus.ee/ptk-2/pg-22/>. (22.04.2016)

heidab kohus ette menetlejatele vägivalda pealt näinud laste ülekuulamata jätmist, kuna lapsed nägid kõiki vägivalla akte vahetult pealt.⁷¹

Autori enda igapäeva töös kuulatakse lapsi üle kõige enam just perevägivalla juhtumites. Selleks on ettenähtud eraldi ruumid, mis on muudetud nii öelda mängutubadeks, kus laps saab tunda end vabalt ja mugavalt. Ülekuulamisi viivad läbi selleks eraldi väljaõppe saanud isikud, kes kasutavad võtteid, mis on spetsiaalselt välja töötatud laste jaoks. Perevägivalla asjades ülekuulamised lindistatakse, et mitte lapsi kutsuda uuesti ütlusi andma kohtumenetluses. See on selleks, et tagada laste võimalikult vähene psüühiline koormamine. Viimati viidatud otsuses on kohus välja toonud põhjused miks laste ülekuulamine kohtuistungil ei anna tulemust: esiteks kohtumenetluseks on sündmustest möödunud veelgi rohkem aega; teiseks kohtusaal, kohtunik ja saalis viibivad isikud ning üldine, ametlik õhkkond nõ jooksub alaealise tunnistaja kokku; kolmandaks alaealisel tunnistajal on perevägivallaga seotud juhtumite puhul raske rääkida oma vanematest viimaste juuresolekul.⁷²

Tavaliselt ei pöörduta politsei poole perevägivalla asjades peale esimest vägivaldset juhtumit, vaid tihti peale on neid olnud palju, kui lõpuks jõutakse menetteleja ette oma looga. Seda kinnitab näiteks Tartu Ringkonnakohtu 11.09.2015 tehtud lahend, milles kaitsja heidab kannatanule ette politsei poole pöördumist peale peaaegu kolmeaastast vahet esimese ja teise episoodi vahel. Alles peale teist episoodi pöördus kannatanu politseisse. Kannatanu põhjendas seda vahet sellega, et kuna tegemist oli esmakordse juhtumiga, siis ta lootis, et tema elukaaslane rohkem nii ei käitu. Kohus nõustus selle argumendiga ning leidis, et ainuüksi see asjaolu ei saa muuta kannatanu ütlusi ebausaldusväärseteks.⁷³ Ka autori enda praktikast on võimalik tuua mitmeid näiteid, kus politsei poole pöördutakse peale seda, kus on elatud aastaid vägivaldses lähisuhtes ning elatakse lootuses, et iga järgnev episood oli viimane. Üsna kindlalt võib väita, et ka viimati mainitud otsuses olevatel isikutel oli sarnaseid episoodide rohkem, kuid kuna asi jäi tõendamise taha, siis prokurör ei hakanud rohkemaid episoodide isikule esitama. Seda võib näha autori igapäevases praktikas, kus prokurörid nähes probleemset peret ning ühte osapoolt on aastaid väärkoheldud, on nõus isegi ilma kannatanu ütlusteta minema kohtusse vägivallatsejale karistust nõudma. Vastupidise näite leiame Viru Maakohtu 07. aprilli 2016. aasta määrusest, kus prokurör on lõpetanud oportuuniteediga menetluse, sest kannatanu on keeldunud ütluste andmisest. Isikut süüdistati oma õe kehalises väärkohtlemises teist korda, mille eest isik kandis kehtivat karistust s.o. isikut karistati esimesel korral tingimisi vangistusega. Prokurör on oma taotlust lisaks sellele,

⁷¹ Harju MKo 14.10.2015, 1-15-5309.

⁷² Samas.

⁷³ Tartu RgKo 11.09.2015, 1-15-1494.

et kannatanu on keeldunud süüstavate ütluste andmisest oma venna vastu põhjendanud veel sellega, et kuna isiku katseaeg kestab veel, siis uue teo toimepanemisel on võimalik pöörata isiku karistus täitmisele ning uuendada ka antud menetlus. Lisaks on prokurör lisanud, et asjas puudub avalik menetlushuvi, kuna käesolevas menetluses küsimuse all olev tegu pandi toime aasta tagasi ning süüdistatava ja kannatanu omavahelised suhted on head.⁷⁴ Siinkirjutaja tahaks prokuröri sellisele lähenemisele vastu vaielda. Samal ajal tuleb tõdeda, et täpsemad asjaolud menetluse käigu ja menetluspoolte kohta määrusest välja ei tule. Seega võib siin välja toodud kriitika olla ülekohtune prokuröri suhtes. Antud töö autor leiab, et lähisuhte vägivalda asjades ei tohiks lähtuda puhtalt menetluse lõpetamisel avalikust menetlushuvist, vaid esikohal peaksid olema kannatanu heaolu. Kogemusest võib väita, et tihti ei saa kannatanud arugi, et nendega toimuv on tegelikkuses väär ning selline kohtlemine nendega pole tänapäevases ühiskonnas aktsepteeritav. Lisaks nähtub antud asjas, et isikut on juba varem sarnase teo sama isiku vastu karistatud ning hetkel isik kannab ka seda karistust, kuna isik oli teo toimepanemise ajal katseajal. Seega, prokuröri otsus lõpetada menetlus ja lasta süüdistatav vabaks ilma igasuguse sanktsioonita, tundub kummastav. Samuti tekitab küsimusi kohtu tegevus, kes peab ju antud taotluse rahuldama, mida ta käesoleval juhul ka tegi. Kohtu tegevust kommenteerides sooviks esitada kohtule küsimuse selle kohta, kas ta üldse luges läbi paberi, millele ta oma nõusoleku andis. Käesoleval juhul tundub olevat tugevalt õiglustunnet riivava lahendusega. Sellist pimesi taotluste rahuldamist tundub olevat ka teistes lahendustes.⁷⁵

Tulles tagasi perekondade juurde, kus igapäevaelu lahutamatu osa on vägivald, saab siinkohal tuua näiteks ütlused, mis nii süüdistatav kui ka kannatanu kohtumenetluses andsid. Kannatanu ütluste kohaselt peksis süüdistatav teda nii tihti, et ta ei ole võimeline konkreetset juunikuu sündmust meenutama. Tal olid pidevalt sinikad näos ja ühte vägivallatsemist kõigi toimunute seast ei olnud ta võimeline meenutama. Süüdistatav tunnistas fakti, et nende peres toimuvad füüsilised konfliktid sisuliselt igal reedel, kui tarvitatakse alkoholi, nii oli see ka käesolevas asjas süüdistatavale etteheidetava teo toimepanemise ajal. Maakohtus väitis veel kannatanu, et ta ei ole politsei poole varem pöördunud, sest ei soovi üksi elada ning seetõttu on olnud nõus vägivalda taluma. Lisaks leidis kohtus kinnitust asjaolu, et ka kannatanu on olnud vägivaldne süüdistatava suhtes.⁷⁶ Käesoleva autori töös tuleb samuti tihti tegeleda nimedega, mis nädalast nädalasse korduvad ning tihti ongi tegu isikutega, kellel on alkoholi liigtarvitamise probleem. Kui ükskord menetletakse ühte isikut kannatanuna, siis järgmisel korral tekib jällegi olukord, kus rollid poolte

⁷⁴ Viru MKm 07.04.2016, 1-16-177.

⁷⁵ Sama lähenemist võib kohtu poolt näha Pärnu MKo 20.11.2015, 1-15-9348. Vt selle kohta allpool viide 84. Viru MKo 30.12.2015, 1-15-9866.

⁷⁶ Tallinna RgKo 21.01.2016, 1-15-8376.

vahel vahetuvad. Milline lähenemine oleks sellistes olukordades parim, kus saavutada õiglane lahendus, on raske öelda. Praktikas üritatakse üldjuhul selliste situatsioonides kaasata kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajaid, keda saadetakse tegema koduviisi eesmärgiga pakkuda probleemsetele peredele omalt poolt mõnda lahendust – uut elukohta, erinevaid sotsiaalprogramme võitlemaks alkoholi sõltuvusega jne. Kahetsusega tuleb tõdeda, et tihti need abinõud mingit tulemust ei anna ning elu läheb neil inimestel ikka samamoodi edasi. Seega kohati tekitab see tunde, et tegemist on juba eos kaotatud võitlusega – võitlus tuuleveskidega. Kui nüüd lõpuks tekib olukord, kus ühise alkoholi tarvitamise käigus kaotab keegi vägivalla tagajärjel oma elu, siis nagu meil ühiskonnas kombeks, kelle poole me siis näpuga näitame, s.o. kes vastutab. Kas politsei on süüdi, kes ei menetle iga vägivalla tegu; kas kohtud, kelle mõistetavad karistused on liiga leebed; kas sotsiaaltöötajad, kes ei ole piisavalt tõhusalt oma tööd teinud või kohalikud omavalitsused, kelle pakutavad teenused ja abi ei anna tulemust.

Esmase toiminguna perevägivalla juhtumites on kõige olulisem läbi viia kannatanu ülekuulamine, kus tuleb võimalikult täpselt kaardistada vägivaldsed episoodid. Sellega pannakse paika need teod, mille tõendamiseks on vaja tegeleda kohtueelses menetluses ning kui suudetakse leida piisavalt tõendeid episoodide kohta, siis need esitada kahtlustuses. Kehalise väärkohtlemise juhtumitel on lisaks teole olulised ka teo toimepanemise aeg ja koht. Kuna hetkeks, mil kannatanu jõuab ütluste andmiseni, on neist möödunud juba palju aega, siis piirduakse ka ajavahemiku määramisega. Eriti tehakse seda lastega seotud asjades, kus arusaadavalt lapse ealistest iseärasusest tingituna ei suuda nad menetlejale öelda täpset kuupäeva, millal talle näiteks kasuisa rihma andis. Selliste juhtumite puhul palutakse lapsel seostada seda aega mõne tema jaoks tuntud sündmusega. Näiteks, kas siis oli mõni tähtpäev (lapse sünnipäev, jõulud jne) või kas sellel ajal käis laps koolis või oli vaheaeg. Selline lähenemine nähtub ka Tartu Ringkonnakohtu 28. oktoobri 2015. aasta otsusest, kus isikut süüdistati korduvates laste löömise episoodides ning teo ajaks süüdistuses oli märgitud ajavahemikud. Antud asjas esitati isikule süüdistus selles, et tema ajavahemikul 01.01.2014 kuni 01.11.2014 oma tolleaegses elukohas pani korduvalt toime kehalisi väärkohtlemisi lapsealise kannatanu suhtes, näiteks lüües teda suvisel ajal korteri esikus püksirihmaga vastu selga ja tuharaid.⁷⁷

Edasi on oluline koguda tõendeid vigastuste kohta. Enamasti kasutatakse selleks meditsiiniuasutuse tõendit, kuhu vägivalla ohver on peale sündmust pöördunud ning on lasknud

⁷⁷ Tartu RgKo 28.10.2015, 1-14-9069. Sama lähenemine ka Tallinna RgKo 01.06.2015, 1-15-1189. Vt ka Väikese Emily võõrasisa karistus jäi jõusse. 08.09.2015 Arvutivõrgus: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/krimi/vaikese-emily-voorasisa-karistus-jai-jousse?id=72395297>. (23.04.2016)

oma vigastused fikseerida. Riigikohus on oma lahendis nr 3-1-1-67-10 käsitlenud patsiendikaardiga seonduvat ning leidnud, et patsiendikaardil sisalduv teave isiku suhtes vägivalda tarvitanud isikute kohta ei ole hõlmatud arsti eriteadmiste ja pädevusega, sisuliselt kajastab selline teave tõendamiseseme asjaolude (teo toimepanijad ja toimepanemise viis) kohta, mille arst kandis patsiendikaardile kannatanu poolt arstile antud seletuse järgi ning selline teabe näol ei ole tegemist kohtueelses menetluses antud ütlustega KrMS § 63 lg 1 tähenduses. Samas ei eita RKKKo, et sellist teavet saaks kasutada isiku ütluste usaldusväärsuse kontrollimiseks, juhul kui on tagatud süüdistatava kaitseõigus, so võimalus puudutatud isikut nende asjaolude osas küsitleda. Autori praktikast tuleb ette ka neid olukordi, kus ei ole mindud ravisutusse, sest on häbenetud minna avalikkuse ette oma vigastustega. Sellistel juhtudel kasutatakse näiteks tunnistajate ütlusi, kes on näinud ise oma silmaga vigastusi või kannatanu enda poolt tehtud fotosid. Samuti on laste vastu suunatud vägivalda asjades mindud otse kohtuarsti juurde, kes on lapsele teinud läbivaatuse, kelle kehal nähtuvad värsked vägivalda tundemärgid. Kohtuarstliku ekspertiisi määrus on tehtud sellistel juhtudel peale ülevaatus, et oleks täidetud tõendi lubatavuse nõue. Lisaks tehakse alati isiku läbivaatuse protokoll, kui kannatanu on toodud politseisse vahetult peale vägivaldset episoodi politseipatrulli poolt. Tartu Ringkonnakohus on 28. septembri 2015. aasta otsuses viidanud samas asjas eelnevalt tehtud Tartu Maakohtu otsusele, et kuigi kannatanu pole pöördunud ravisutusse ning lasknud oma vigastusi fikseerida on need võimalik tuvastada kannatanu, tunnistajate ja süüdistatava ütluste pinnalt. Kohus on viidanud on KrMS § 61 lg-le 1, mille kohaselt ei ole ühelgi tõendil ette kindlaksmääratud jõudu ning sama paragrahvi teise lõike kohaselt hindab kohus tõendeid nende kogumis ja oma siseveendumuse kohaselt. Kohus leidis, et käesolevas asjas on kehavigastuste ja valu tekitamine tõendamist leidnud ka ilma arstitõendita, kuna menetlusosaliste ütlused olid loogilised, järjepidevad ning omavahel kooskõlas. Ringkonnakohus nõustus sellise lähenemisega ning jättis apellatsiooni rahuldamata ja maakohtu otsuse muutmata.⁷⁸

Tallinna Ringkonnakohus on oma 15. veebruari 2016. aasta otsuses lahendanud perevägivalda kaasust, kus tõendamine taandus suures osas sõna-sõna vastu olukorrale. Antud kaasuses eitas süüdistatav kategooriliselt oma süüd ning leidis, et kõik temale esitatud süüdistused on valed, kuna tema ei ole kordagi olnud vägivaldne oma elukaaslase suhtes. KrMS § 61 kohaselt ei ole ühelgi tõendil, seega ka süüdistatava ütlusel, ette kindlaksmääratud jõudu. Kohus hindab tõendeid nende kogumis oma siseveendumuse kohaselt. Ringkonnakohus on oma otsuse sissejuhatuses märkinud, et kui kehaline väärkohtlemine pannakse toime lähisuhtes, kodustes tingimustes ning teiste isikute juuresolekuta, siis sellisel juhul esinebki vähe otseseid tõendeid

⁷⁸ Tartu RgKo 28.09.2015, 1-15-146.

ning kohus peab otsuse langetama kaudsete tõendite kogumi alusel. Riigikohtu praktikas ei ole välistatud isiku süüdi tunnistamist kaudsetele tõenditele tuginevalt (Riigikohtu otsus 3-1-1-8-10 p 10). Vastasel juhul oleks oluliselt raskendatud selliste elujuhtumite muutumine kohtumenetluse esemeks, mida endast ka käesolevad süüteod kujutavad.⁷⁹ Antud kaasuses ei näinud keegi teine vägivaldseid episoodide pealt. Tõendamiseks kasutati muuhulgas tunnistajate ütlusi, kes olid vahetult peale vägivaldseid episoodide näinud pealt poolte käitumist. Samuti olid oluliseks tõendiks vigastusi tõendavad meditsiinasutuste väljastatud dokumendid. Lisaks vigastustele märgitakse meditsiinidokumentides neile sedastatud vigastuste mehhanism. Seega kui kannatanu väidab arstidele, et ta kukkus, kohtueelsel uurimisel väidab juba, et teda löödi ning kohtus antud ütluste käigus väidab, et teda lausa peksti, siis võib tõusetuda kannatanu ütluste usaldusväärsuse küsimus.

Viimati mainitud kaasuses tõusetus ka tõendite usaldusväärsuse küsimus ning leiti, et süüdistatava omad leiti ennast õigustavaks ning mitte usaldusväärseteks. Kui süüdistatav leidis ühe vägivaldse episoodi kohta, et midagi ei olnud ning pooled vaatasid ühises kodus rahulikult televiisorit, siis selle väite oli võimalik kummutada kannatanu saadetud sõnumiga oma tuttavale, kus ta palus abi, sest elukaaslane oli talle kallale tulnud.⁸⁰ Riigikohus on ütluste usaldusväärsust analüüsinud oma 18. veebruari 2013. aasta otsuses. Riigikohus öelnud, et tunnistaja ütluste kui isikulise tõendiallika puhul sõltub nende usaldusväärsus muu hulgas ka tunnistaja isikuomadustest ja tajumise asjaoludest.⁸¹ Siinkirjutaja arvates laieneb see kõigile menetlusosaliste ütlustele kriminaalmenetluses. Näitena on Riigikohus samas punktis märkinud, et ütluste usaldusväärsust kinnitab see, kui ta suudab üksikasjalikult osutada näiteks aset leidnud kohtumiste asjaoludele; suudab reprodutseerida detailirohkelt aset leidnud vestlusi; samuti, kui ta ei kajasta mitte üksnes vestluste ning asjaolude põhisisu, vaid ka nn kaasuvaid detaile, mis ei olegi kuriteoga iseenesest seotud. Tavapäraselt ei suuda valeütlusi andev isik enda väiteid selliste detailidega varustada. Kohtupraktikas on mingi tõendi usaldusväärsust põhjendatud ka selle kaudu, kuidas see tõend n-ö riimub teiste tõenditega. Riigikohus puudutab punktis 16 isiku ütlusi, kes keeldub ütluste andmisest, öeldes, et sellise isiku ütluste hindamisel tuleb usaldusväärsuse kontekstis ilmutada erilist hoolt.⁸² Siinkirjutaja leiab, et kuigi paratamatult tekib eelarvamus isiku suhtes, kes keeldub ütluste andmisest, et ta varjab midagi ning kui ei räägi, siis järelikult on ta midagi valesti teinud. Sellist eelarvamusest tuleb kohe eemalduda ja mees pidada, et tegemist on isiku seadusest tuleneva õigusega ning ta võib seda teha hoopis olulisemal

⁷⁹ Tallinna RgKo 15.02.2016, 1-15-7868.

⁸⁰ Samas.

⁸¹ RKKKo 3-1-1-89-12 p 14.

⁸² Samas p 16.

põhjusele kui see on mõne halva teo varjamine. Eriti oluline on seda meeles pidada kahtlustatava ja süüdistatava puhul, kellel lasub enesesüüstamise õigus ning asjaolu, et isik ei anna ütlusi ei tähenda automaatselt, et isik on süüdi, vaid see peab olema ära näidatud asjakohaste ja küllaldaste tõenditega.

Kui nüüd tulla karistuse suuruste juurde perevägivalla asjades, siis tuleb nentida, et karistused on kahetusväärselt leebed. Reaalset vangistust kohtub kehalise väärkohtlemise asjades haruharva. Tallinna Ringkonnakohtu 15.02.2016 otsuses mõistis kohus süüdistatavale kahe kehalise väärkohtlemise episoodis 1 aasta ja 6 kuud vangistust, mida ei pööratud täitmisele, kui isik ei pane 3 aastase katseajal toime uut tahtlikku kuritegu.⁸³

Ühe markantsema ja vastuolulisema otsuse tegi Pärnu Maakohus 20. novembril 2015. aastal. Isik mõisteti süüdi KarS § 120 lg 1, § 121 lg 2 p 2 ja 3 ja § 136 lg 1 sätestatud kuritegudes. Kõik need teod olid tehtud oma elukaaslase suhtes, kellega süüdistatav oli lähisuhtes. Asi lahendati kokkuleppemenetluses. Kohus mõistis liitkaristuseks 2 aastat vangistust, millest koheleht kuulus ärakandmisele 6 kuud. Ülejäänud karistuse osas jäi kehtima 3 aastane katseaeg, mille käigus pidi isik täitma kontrollnõudeid.⁸⁴ Autori hinnangul tegi kohus valesti kinnitades antud kokkuleppe ning nõustudes prokuröri poolt välja pakutunud niivõrd leebe karistusega isikule, kes on varasemalt kriminaalkorras karistatud KarS § 113 eest. Ainuüksi viimati nimetatud asjaolust nähtub, et tegemist on ühiskonnale ohtliku isikuga ning kellel on tendents korda panna vägivalla kuritegusid. Korrektsuse huvides tuleb märkida, et KrMS § 245¹ lg 1 p 3 kohaselt on kohtul õigus saata toimik tagasi prokuratuuri kui kohus ei nõustu muuhulgas karistuse liigi või määraga. Loomulikult ei saa olla reaalne vangistus võluvits, mida tuleks igal juhul kohaldada, kuid praktika on näidanud, et teatud inimeste muutmiseks ühiskonnale sobivaks muu ei aita.

Ühe positiivse näitena kohtupraktikast võib tuua otsuse, kus kuritööle järgnes ka vastav karistus. Isikut süüdistati oma ema ja viimase abikaasa kehalises väärkohtlemises. Süüdistatav ühes episoodis lõi oma ema abikaasat korduvalt rusikaga näo ja pea piirkonda, tekitades sellega kannatanule füüsilist valu ja tervisekahjustused – marrastused näo piirkonnas vasaku kõrva juures ning marrastused vasakul kõrval. Teises episoodis süüdistatav haaras kinni oma ema kaelast ja tõmbas allapoole, tekitades sellega emale füüsilist valu. Oluline on siinkohal märkida, et isik oli kõigest kaks kuud varem samade isikute suhtes füüsilise vägivalla kasutamise eest süüdi mõistetud. Kohus leidis oma põhjendustes, et süüdistatava toimepandud teod olid äärmiselt küünilised, kuna tegemist on täisealise mehega, kes tõstab käe oma ema ja teda lapse eest saadik kasvatanud mehe vastu, kuigi just nende inimeste näol on tegemist isikutega, kes on täisealisele,

⁸³ Tallinna RgKO 15.02.2016, 1-15-7868.

⁸⁴ Pärnu MKo 20.11.2015, 1-15-9348.

enda kinnitusel mitte kunagi tööd teinud mehele, kindlustanud elukoha ja ülalpidamise . Kuigi süüdistatava poolt toimepandu tagajärjel ei tekkinud kannatanutele olulist tervisekahjustust, on tegemist siiski süüdistatava poolt korduvalt samade isikute suhtes toimepandud tegudega ja veel kõigest ca 2 kuud peale eelmiste tegude eest tingimisi karistuse mõistmist. Seetõttu ei pea kohus võimalikuks mõista süüdistatavale muud kui vangistuslikku karistust ning selle tähtaeg ei võiks jääda oluliselt keskmisest madalamaks.⁸⁵ Autori arvates on kohus sellel harval korral jõudnud igati õiglasele lahendusele, kus on kasutatud täiel määral seadusandja poolt antud vahendeid mõistes isikule tema süüle vastava karistuse.

3.4. Korduvus

Revisjonis läbiviidud muudastega tekkis praktikas probleem, kas KarS § 121 lg 2 p 3 tähendab korduvust ajaliselt-ruumiliselt lahus olevate episoodide näol või on tegemist ühe episoodiga, kus kannatanut on korduvalt löödud. Eelpool sai välja toodud seisukoht, et seletuskirja kohaselt peaks KarS § 121 lg 2 p 3 toodud koosseis tähendama kehalise väärkohtlemise ohtlikumat koosseisu s.o. KarS § 121 lg 1 kvalifikatsiooni. Korduvus tähendab peksmist, mis on isiku korduv löömine.⁸⁶ Sama kinnitas ka kirjandus, milles on märgitud, et erinevalt § 121 varasemast redaktsioonist, mis nägi tervise kahjustamise kõrval ette veel kolm koosseisutegu: löömise, peksmise ja valu tekitanud muu kehalise väärkohtlemise, nimetab kehtiv redaktsioon neist üksnes valu tekitavat kehalist väärkohtlemist. See ei tähenda mõistagi löömise või peksmise dekriminaliseerimist, need teod on nüüd hõlmatud nimetatud väärkohtlemisega. Korduv löömine ehk pekmine moodustab kvalifikatsiooni lg 2 p 3 järgi.⁸⁷ Nõustuda saab siinkohal ainult väitega, et löömine ja pekmine on ka kehtiva redaktsiooni koosseisutunnuseks, kuigi seda seadus enam otsesõnu ei nimeta. Vastu tuleb vaielda seisukohale nagu tuleks pekmine, kui korduv löömine kvalifitseerida uue redaktsiooni § 121 lg 2 p 3 alla. Seda seisukohta toetab ka kohtupraktika.

Riigikohtu Kriminaalkolleegium on oma 26. juuni 2015. aasta määruses KarS § 121 lg 2 p 3 probleematiikat käsitlenud. Antud menetluses heideti süüdistatavale muuhulgas ette seda, et ta kihutas kahte isikut kasutama kannatanu suhtes füüsilist vägivalda, mille tagajärjel peksid täideviijad grupis korduvalt jalgade ja kätega kannatanut pähe, kehasse ja vastu jalgu, kuna pidasid kannatanut ekslikult valeks isikuks. Peksmisega põhjustasid nad kannatanule füüsilist valu ja tervisekahjustusi, s.o. verevalumi ja turse silmaümbruses, marrastuse oimuluu piirkonnas, verevalumi vasakul kiiruloo piirkonnas ninaturse ja punetuse ning parema külje põrutuse.⁸⁸

⁸⁵ Harju MKo 09.11.2015, 1-15-8077.

⁸⁶ Seletuskiri (viide 12), lk 50.

⁸⁷ J. Sootak (viide 3), lk 69.

⁸⁸ RKKKm 3-1-1-61-15.

Prokurör oli antud menetluses seisukohal, et tegemist on KarS § 121 lg 2 p 3 kvalifitseeriva teoga ning toetus oma argumentatsioonis seletuskirjale.⁸⁹ Temaga nõustus ringkonnakohus, kes toetus õiguskirjandusele.⁹⁰ Riigikohus on märkinud oma määruse punktis 11, et ei nõustu eelpool märgitud lahendusega ning on öelnud punktis 11.1., et kehalise väärkohtlemise kvalifitseeriv tunnus – korduvus – esineb siis, kui saab rääkida kahest eraldiseisvast teost. Korduvus ehk retsidiiv võib olla nii faktiline kui ka juriidiline. Faktiline retsidiiv tähendab, et isik on toime pannud vähemalt kaks süütegu, mille eest teda ei ole varem süüdi mõistatud. Selleks, et hinnata, kas tegemist on õiguslikult ühe või mitme erineva teoga, tuleb tähelepanu pöörata selle teo objektiivsele avaldumisele. Ühe teoga teoühtsuse mõttes on tegemist siis, kui mitu olemuselt sarnast käitumisakti on kantud ühisest tahtlusest ja nad on ajalis-ruumilise läheduse tõttu üksteisega sellisel määral seotud, et kogu käitumine on kolmandale isikule objektiivselt vaadeldav ühtse, kokkukuuluva teona. Õiguslikus mõttes on ühe teoga tegemist siis, kui koosseisu realiseerimisele suunatud osateod kujutavad endast objektiivse kõrvaltvaataja jaoks loomuliku elukäsitluse järgi ühtset käitumist (vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsused asjades nr 3-1-1-4-04, p 8.3; nr 3-1-1-99-04, p 10.4; nr 3-1-1-1-08, p 5 ja nr 3-1-1-15-08, p 15). Seega on peksmine kui korduv löömine loomuliku elukäsitluse järgi üks tegu. Peksmine sisaldab küll korduvat löömist, mis ei ole aga karistusõiguslikult käsitatav teomitmusena, vaid loomuliku teoainsusena ja tuleb seetõttu subsumeerida KarS § 121 esimese lõike järgi. Võimalik on mõistetavalt ka korduv peksmine. Selliseks järelduseks peab olema tuvastatud, et erinevad peksmisteod on objektiivse vaateleja jaoks üksteisest ajalis-ruumiliselt selgelt piiritletud ja iga peksmisteo puhul saab rääkida uuest tahtlusest. Selliste korduvate peksmiste puhul on tegemist teomitmusega, mis on subsumeeritav korduva kehalise väärkohtlemisena KarS § 121 lg 2 p 3 järgi. Oma määruse punktis 11.2. märgib kohus juriidilise retsidiivsuse kohta, et antud fakt peab olema tuvastatud kohtuotsusega.⁹¹

Riigikohtu määrusest nr 3-1-1-61-15 koorub välja veel üks huvitav materiaalõiguslik probleem – kas kihutajat on võimalik vastutusele võtta, kui põhitegu hälbib täideviija eksimuse tõttu. Käesoleval juhul oli tegemist *error in persona* olukorraga. Õiguskirjanduses kinnistunud seisukoha järgi vastutavad täideviijad täies ulatuses, kuna isiku tervist kaitstakse igal juhtumil, olenemata kannatanust.⁹² Kirjanduses valitsev arvamus (olulisusteooria) nõustub kihutaja vastutusele võtmises ühel tingimusel – kihutaja vastutab samadel alustel täideviijaga ainult siis, kui täideviija kõrvalekalle jääb tavalise elukogemuse piiridesse ja kihutaja on objekti

⁸⁹ Seletuskiri (viide 12), lk 50.

⁹⁰ J. Sootak (viide 3), lk 69.

⁹¹ RKKKm 3-1-1-61-15.

⁹² J. Sootak (viide 50), lk 663.

tuvastamiseks andnud teatud juhiseid, mida täideviija on ka järginud. Kihutaja vastutus üldkorras põhineb asjaolul, et täideviija ongi tabanud kirjeldusele vastavat isikut ning sündmuskohal toimunu vastab kihutaja ettekujutusele ka siis, kui täideviija tegi objekti valikul ikkagi vea (ajas isiku teisega segi). Seevastu oluline kõrvalekalle välistab kihutaja vastutuse üldkorras ning ta võib vastutada kihutamiskatse (KarS § 22¹) eest. Kõrvalekalle on oluline, kui ohvri segiajamine tähendas väljumist tavalise elukogemusega ettenähtava piiridest.⁹³ Seda teemat puudutas samas menetluses Riigikohus oma 6. juuni 2014. aasta otsuses, kus kohus märgib oma punktis 22, et kihutamise teo tuvastamisel on alama astme kohtud jõudnud õigele järeldusele tõendeid hinnates ning väitnud, et kihutamise tegu oli olemas. Järgmises punktis märgib Riigikohus, et asjaolu, millele kaitsja on kassatsioonis viidanud nagu peaks süüdistuses kajastuma täpsemalt missugune KarS § 121 dispositsioonis kirjeldatud käitumisalternatiivi toimepanemisele süüdistatav täideviijaid kihutas, süüdlase karistusõiguslikku vastutust ei mõjuta, sest tahtliku põhiteo ebaõigussisu on teokirjelduse põhjal olulisemates joontes tuvastatav. Riigikohus jätkab öeldes, et samuti märkis ringkonnakohus põhjendatult, et täideviijate eksimus süüteo sihtobjektis ei ole praegusel juhul kuriteo kvalifitseerimise seisukohast tähtis. Olukorras, kus kihutaja on objekti tuvastamiseks andnud juhised ja täideviija on neid ka järginud ning tema kõrvalekalle jääb tavalise elukogemuse piiridesse, vastutab kihutaja täideviijaga samadel alustel. Riigikohus jätkab samas punktis, et käesoleval juhul ei ole alama astme kohtud kindlaks teinud asjaolusid, mis võimaldaksid järeldada olulist hälvimist antud juhustest ning privilegerida sellest tulenevalt kihutaja karistusõiguslikku vastutust.⁹⁴ Riigikohus rohkem seda teemat ei puuduta ning ei tee ka ühtegi etteheidet selles osas, et ei ole täpsemalt tuvastatud asjaolusid, mille põhjal saaks väita, et teo täideviijad oleks oluliselt kõrvale kaldunud kihutaja juhustest või nende kõrvalekalle ei jäänud tavalise elukogemuse piiridesse. Autori arvates oleks korrektsuse huvides olnud oluline käesolevas kaasuses Riigikohtul selge sõnaliselt välja tuua, mis alustel ta leiab, et kihutaja vastutab, toetudes kas alama astme kohtute põhjendustele või lisades juurde enda põhjendused. Kuna Riigikohus nõustus alama astme kohtute seisukohaga, et antud juhul on tõendatud isiku süü kehalise väärkohtlemisele kihutamises, siis võib vaikimisi eeldada, et õiguskirjanduses toodud tingimused kihutamise eest vastutamisel *error in persona* olukorras olid täidetud.

Sama mõtet s.o. KarS § 121 lg 2 p 3 mõttes ei ole tegemist korduva löömisega s.o. peksmisega, vaid retsidiivsuse paragrahviga, kordas Riigikohus oma 06. oktoobri 2015. aasta määruses. Antud seisukohta kinnitab kohus oma määruse punktis 10, kus viitab Riigikohtu määruses nr 3-1-1-61-15 välja toodud seisukohtadele. Viimasena viidatud Riigikohtu määrusest nähtub, et

⁹³ Samas, lk 663.

⁹⁴ RKKKo 3-1-1-28-14 p-d 22 ja 23.

selles asjas eksis materiaalõigusega ringkonnakohus ning nii kassaator kui ka prokurör leidsid õigesti, et KarS § 121 lg 2 p 3 näol peab olema tuvastatav mitu erinevat kehalise väärkohtlemise episoodi.⁹⁵ Samas on huvitav asjaolu, et prokurör viitab oma Riigikohtule esitatud seisukohtades muuhulgas ka röövimisele, mis tema arvates peaks moodustama korduvuse, kuna antud koosseis hõlmab vägivalda, mille sisustamisel kasutatakse kehalise väärkohtlemise paragrahvi. Autori arvates on selline lähenemine igati õige, sest nagu eelpool kirjeldatud § 263 lg 1 p 1 korduvuse arvestamisel kaitseb ka § 200 muuhulgas isiku tervist. Kuna röövimise koosseisu juures sisustatakse vägivalda mõistet muuhulgas ka kehalise väärkohtlemise koosseisu alusel, siis nendel juhtudel tuleks lugeda § 121 lg 2 p 3 koosseis täidetuks, kui esineb hiljem täiendav kehalise väärkohtlemise juhtum, mis tahes koosseisus s.o. § 121 lg 1, lg 2 p 1 või lg 2 p 2. Samal ajal ei taha autor siinkohal väita, et seda korduvust peaks kogu aeg järgima, kui isik on kohtu alla antud koosseisu eest, mis sisaldab vägivalda. Seda tuleks eelkõige kasutada juhtudel, kus on näha, et isikul on tendents korda panna vägivaldseid käitumisakte teiste isikute suhtes ning ainuüksi isiku karistamine nt peale röövimist toime pandud § 121 lg 1 eest (tingimusel, et vägivald ei hõlma röövimise tegu s.o. vägivalda ei pandud toime valduse murdmise eesmärgil, vaid see on näiteks toime pandud hiljem ning teistel motiividel) ei täidaks karistusõiguslikku eesmärki, kuna saadav karistus sellest oleks naeruväärne sellise ühiskonnaohtliku isiku suhtes. Muidugi eeldab igasugune õiguskord teatud selgust sanktsioonide suhtes, siis selline ettepanek võib sellest hälbida ning kas reaalselt selline võimalus praktikas võimalik oleks on kaheldav.

Kui järgmisena küsida selle järele, kuidas peab olema korduvus näidatud, et seda saaks kohus arvesse võtta tuleks vaadata jällegi Riigikohtu praktikat. Riigikohus on ühes oma varasemas lahendis märkinud, et otseseks tõendiks, mis kinnitab isiku poolt kuriteo toimepanemist, saab olla, vaid pädeva asutuse poolt protsessuaalses korras vormistatud dokument – kohtuotsus või määrus. Kohus jätkab, et kriminaalasjas ei saa dokumendina käsitleda mitte igasugust paberile või muule infokandjale kantud teksti, vaid ainult sellist, millel on dokumendile omased obligatoorsed rekvisiidid. Kohus ei täpsustanud, milliseid rekvisiite ta täpselt silmas pidas.⁹⁶

Riigikohtu määruse nr 3-1-1-70-15 punktis 11.1. selgitab kohus KrMS § 268 olemust, milles märgib, et antud paragrahvis nähakse ette nõuded, millest lähtudes määratakse kindlaks kohtus arutatava kriminaalasja ese, s.t need faktilised asjaolud ja õiguslikud küsimused, mida tuleb kohtumenetluses isiku süü tuvastamiseks käsitleda ning millele saab rajada kohtuotsuse. Eeskätt peavad kõnealused nõuded piiritlema kohtumenetluse eseme (piiritlemisfunktsioon) ja tagama KrMS § 14 ette nähtud kohtumenetluse võistlevuse põhimõtte järgimise ning

⁹⁵ RKKKm 3-1-1-70-15 p 10.

⁹⁶ RKKKo 3-1-1-48-96

süüdistatava kaitseõiguse (informeerimisfunktsioon). Riigikohus on KrMS § 268 lg 1 ja 5 tuginevalt korduvalt selgitanud, et isiku karistusõigusliku vastutuse eelduseks saavad olla vaid süüdistuses kirjeldatud faktilised asjaolud, mis määravad ära piiri, millest kohus asja arutamisel väljuda ei saa. Kaitseõiguse tagamiseks peavad süüdistuse tekstis piisava selguse ja täpsusega kajastuma kõik faktilised asjaolud, mis on isiku karistusõigusliku vastutuse eelduseks. Süüdistusakti lõpposas sisalduvas süüdistatava tegevuse kirjelduses tuleb näidata kõik need isiku käitumise aspektid, mis prokuratuuri hinnangul moodustavad kuriteokoosseisu. Olukorras, kus süüdistus on koostatud puudulikult, ei ole kohtul võimalik süüdistuses nimetatata vastutuse eeldusi isikule omistada. Järgmises punktis ütleb kohus, et sama põhimõtet tuleb kasutada ka korduvuse arvestamisel ning jätkab, et vastupidine arusaam võib viia olukorrani, kus isikule saab tagantjärele ette heita sellist käitumist, mis tema teo ebaõigussisu oluliselt suurendab, kuid mille aluseks olevaid faktilisi asjaolusid kohtumenetluses ei arutatud või erinevad faktilised asjaolud süüdistusest oluliselt.⁹⁷ Kaasuse asjaoludest nähtub, et isik mõisteti süüdi kehalise väärkohtlemise episoodis 27. septembril 2012. aastal. Kuna isik sai antud teo eest 2 aastat ja 6 kuud, siis peale revsijoni tekkis tal võimalus karistuse vähendamiseks ning Harju Maakohus lahendas karistuse määramise küsimuse 3. märtsi 2015. aasta määrusega, kus ta jättis karistuse muutmata, kuna kvalifitseeris isiku teo KarS § 121 lg 2 p 3 alla ning viimati mainitud paragrahvi karistuse ülemine määr on 5 aastat. Oma argumentatsioonis toetus maakohus lihtsale faktile, et kuna isikut on varasemalt KarS § 121 sätestatud teo eest karistatud, siis sellisel juhul on käesoleval juhul tegemist korduva kehalise väärkohtlemise teoga.⁹⁸

Eelpool öeldut kokkuvõttes leidis Riigikohus, et isikule ei saa varasemat kehalist väärkohtlemist süüks arvata, sest seda ei olnud süüdistusaktis välja toodud, et isik on varasemalt kehalise väärkohtlemise eest karistatud. Samal ajal tuleb meeles pidada asjaolu, et antud juhul otsuse tegemise ajal s.o. 27. septembril 2012. aastal ei mänginud isiku teo kvalifitseerimisel rolli varasemad kehalise väärkohtlemise juhtumid. Seda rõhutab ka Riigikohus antud lahendi punktis 11.3. Kohus jätkab, et ometi on tegemist selliste faktiliste asjaoludega, mis kehtiva karistusseaduse redaktsiooni kohaselt süüdlase vastutust raskendaksid ja millest sõltub ka süüdistatavale KarS § 121 järgi mõistetud karistuse vähendamine. Sellest tulenevalt vähendas Riigikohus isikule mõistetavat karistust ühele aastale kvalifitseerides isiku teo KarS § 121 lg 1 järgi.⁹⁹ Seega ühelt poolt heitis Riigikohus prokurörile ette asjaolu, et tema varasemat karistamist kehalise väärkohtlemise teo eest ei olnud süüdistusaktis välja toodud, aga samal ajal leidis, et

⁹⁷ 3-1-1-70-15 p-d 11.1. ja 11.2.

⁹⁸ Harju MKo 03.03.2015, 1-11-292.

⁹⁹ 3-1-1-70-15 p 11.3.

seda ei pidanudki välja tooma ning antud olukorras ei ole süüdistatava suhtes õiglane jätta isiku suhtes vähendamata talle mõistetud karistus kehalise väärkohtlemise eest.

Antud alapunkti lõpetuseks võiks küsida ka selle järele, kas praktika on hälbinud seadusandja tahtest. Küsimus kerkib selle tõttu, et üldise reegli kohaselt näitab just eelnõu seletuskiri, mida seadusandja soovib saavutada teatud sätte kehtestamisega. KarS § 121 lg 2 p 3 näol taheti saavutada peksmise kui kehalise väärkohtlemise raskema koosseisu kehtestamist nagu seda on juba korduvalt käesolevas töös sedastatud. Samas kui vaadata üleüldist karistusseadustiku loogikat korduvuse sisustamise osas, siis tundub hoopis, et seadusandja kaldus kõrvale juba varasemalt kehtinud seisukohtadest. Korduvus on kehtestatud lisaks KarS § 121 lg 2 p 3 ka KarS §§ 195, 274 ja 331². Kõigi nende sätete puhul tähendab korduvus teo varasemat toimepanemist.¹⁰⁰ Ilmselt tekitas segadust sõna peksmine kaotamine koosseisust ning taheti seda, kuidagi kompenseerida. Õnneks on käesolevaks ajaks teinud Riigikohus kaks lahendit, kus ta antud teemat on käsitlenud ning esitanud kindla seisukoha, kuidas tuleb KarS § 121 lg 2 p 3 sisustada.

3.5. Kehalise väärkohtlemise ajaline kehtivus

Riigikohus on korduvalt rõhutanud et tulenevalt KarS § 5 lg-dest 1, 2 on isiku süüditunnistamine ja karistamine võimalik üksnes juhul, kui tema poolt toime pandud tegu on olnud jätkuvalt karistatav igal ajahetkel arvates teo toimepanemisest kuni kohtuotsuse jõustumiseni;¹⁰¹ KarS § 5 lg 1 järgi mõistetakse karistus teo toimepanemise ajal kehtinud seaduse järgi.

Kuna karistusõiguse revisjoniga muutusid ka karistusmäärad § 121 puhul, siis sellest tingituna tekkisid probleemid mõistetavate karistustega. Nii Riigikohtu määruses 3-1-1-61-15 kui ka 3-1-1-70-15 need küsimused õhku kerkisid ning tekkis paras segadus, millises ulatuses peab isikutele uue seaduse alusel karistused mõistma. Olgu siinkohal märgitud, et mõlemas kaasuses olid isikud kohtu alla antud ka muude süütegude eest, kui ainult kehaline väärkohtlemine, kuid kuna käesolev töö keskendub just sellele, siis muudele inkrimineeritavatele tegudele käesolev töö rõhku ei pööra.

Tulenevalt KarS § 5 lg-st 2 mõistetakse isikule uus liitkaristus, kui isikule on jõustunud kohtuotsusega mõistetud liitkaristus ning uus seadus välistab liitkaristuse mõistmise aluseks olnud kuritegudest ühe või mitme karistatavuse, karistamise vangistusega või lühendab vangistust. § 5 lg 2 kolmanda lause kohaselt vähendatakse karistust uues seaduses samasuguse

¹⁰⁰ J. Sootak, P. Pikamäe (viide 20), komm § 195 4.1.; komm § 331² 3.2.

¹⁰¹ RKKKo-d 3-1-1-11-07, 3-1-1-35-08, 3-1-1-61-09, 3-1-1-76-09, 3-1-1-84-10, 3-1-1-132-12.

teo eest ette nähtud karistuse ülemmäärani. Riigikohus on oma määruses nr 3-1-1-61-15 p-s 13 selgitanud, et viimati mainitu tähendab seda, et isikule ei mõisteta uut karistust KarS 4. peatüki kõikide sätete kohaldamisega, vaid juba mõistetud karistus viiakse mehhaaniliselt kooskõlla kergendava karistusseaduse nõuetega ja liitkaristus mõistetakse sanktsiooni ülemmäärade liitmise teel. Sellist liitmist õigustab asjaolu, et eelmise karistusseaduse järgi mõistetud karistus on jõustunud ja kergendava karistusseaduse alusel liitkaristuse moodustamine tooks kaasa kord juba lõppenud kriminaalmenetluse osalise kordamise. Sama määruse p-s 14 on kohus märkinud, et vähendada tuleb sellist liitkaristust (vangistust), mis ületab karistusseaduse varasema redaktsiooni järgi kõige rangemini sanktsioneeritud üksikteo eest karistusseaduse uues redaktsioonis ette nähtud sanktsiooni ülemmäära (vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 20. novembri 2003. a määrus asjas nr 3-1-3-15-03, p 6.1; 12. detsembri 2003. a otsus asjas nr 3-1-2-3-03, p 10 ja 26. oktoobri 2004. a otsus asjas nr 3-1-3-6-04, p 12). Kuna antud kaasuses mõistis maakohus isikule KarS § 121 – § 22 lg 2 järgi 2 aasta ja 6 kuu pikkuse vangistuse, siis tulenevalt uuest redaktsioonist ja KarS § 5 lg-st 2 leidis Riigikohus, et õige on viia karistus ühe aastani, sest käesoleval ajal on tegu subsumeeritav § 121 lg 1 alla ning antud sätte karistuse määr on rahaline karistus või kuni üks aasta vangistust. Samale järeldusele jõuti ka Riigikohtu määruses nr 3-1-1-70-15, kus isikule varasemalt määratud karistus 2 aastat ja 6 kuud toodi alla ühele aastale toetudes juba asjas nr 3-1-1-61-15 välja toodud põhjendustele. Tegelikult taandus kõik küsimusele, kas käesoleval ajal subsumeerida isikute tegu KarS § 121 lg 1 või § 121 lg 2 p 3 alla. Nagu juba eelpool kirjeldatust nähtub mõlemal juhul eitati korduvust.

3.6. Karistused

Karistuse mõistmise põhimõtted on lahti kirjutanud Harju Maakohus oma 09. novembri 2015. aasta otsuses. Tegemist oli perevägivalla kaasusega, kus isikut oli varasemalt juba karistatud samade isikute suhtes vägivaldse käitumise tõttu. Maakohus märkis karistuse mõistmise kohta, et KarS § 56 mõtte kohaselt peab isik ennekõike vastutama toimepandud teo eest. Samuti on karistuse mõistmisel üks peamine kriteerium, et hinnata tuleb konkreetse teo sisemist ebaõigust. Riigikohus on lahendis nr 3-1-1-12-06 märkinud, et süü suuruse tuvastamisse tuleb kaasata teo toimepanemise tehniolud ning süü suurusest lähtuvalt peab kohus andma karistuseliiki ja määra sisaldava põhjendatud karistusõigusliku hinnangu toimepandud kuriteole (Riigikohtu otsus nr 3-1-1-99-06). Tähendust omab seega suurel määral konkreetne teo toimepanemise viis, kusjuures tähelepanu pööratakse ka teo toimepanemise ohtlikkusele. Maakohus jätkab järgmises lõigus, et karistusseadustiku mõtte kohaselt tuleb karistuse liigi ja määra valikul keskenduda põhiliselt teole, mitte aga isikule, kuid süü suurusele lisaks tuleb arvestada ka teisi asjaolusid. Õigusteooria

ja senise kohtupraktika kohaselt orienteeruvad kohtud keskmistele karistustele ja kõrvalekaldumised keskmistest karistusmääradest on põhjendatud üksnes siis, kui isiku süü ei ole kooskõlas vastava sanktsiooni raamest tuleneva keskmise karistusega või karistust kergendavate või raskendavate asjaoludega (Riigikohtu otsus nr 3-1-1-77-11). Maakohus on viidanud veel Riigikohtu seisukohale, mille kohaselt peab kohus karistuse mõistmisel juhinduma eeskätt asjakohastest materiaaõiguslikest ja menetlusõiguslikest nõuetest, kuid sellistest õiguslikest piiridest lähtuv konkreetse karistusmäära valik on lõppkokkuvõttes siiski kohtuniku siseveendumusest lähtuva otsustamise küsimus. Riigikohtu kriminaalkolleegium on järeldanud ka, et kohus ei ole karistuse mõistmisel seotud ei prokurööri ega kaitsja taotlustega ja lahendab selle küsimuse seadusele ning enese siseveendumusele tuginevalt. Samas on kohus kohtumenetluse poolte karistustaotlustega seotud üldise põhjendamiskohustuse kaudu (RKKKo 3-1-1-91-07).¹⁰² Sellest otsusest tulenevalt tuleb nentida fakti, et kohtupraktika ja ka õigusteooria kohaselt tuleb karistuse mõistmisel lähtepunktiks võtta karistuse keskmine määr ning seejärel võttes arvesse kõiki eespool kirjeldatud asjaolusid mõista isikule tema teole vastav karistus. Tulenevalt KarS § 56 lg-st 2 peab karistuse eripreventiivseid eesmärke silmas pidades arvesse võtma ka süüdistatava isikut. Kohtupraktikas on kordatud eelpool öeldud mõtet ning öeldud, et karistuse mõistmisel tuleb lähtepunktiks võtta karistusseadustiku eriosa norm sanktsiooni keskmine määr. Seejärel tuvastatakse süüdistatava süü suurus (nt süüdistatava teoelne ja – järgne käitumine, kannatanu käitumine jms) ning karistust kergendavad ja raskendavad asjaolud, mille põhjal saadakse konkreetse süüdlase süü suurusele vastav karistuse määr.¹⁰³

Siinkohal võiks tuua mõningaid näiteid karistuse määradest kehalise väärkohtlemise asjades, mille mõningad lahendused on küsitava väärtusega. Väärtuse all peab autor silmas asjaolu, et antud lahendid on ülimalt leebed arvestades tegude raskust ja isikuid, kes need teod toime on pannud. Juba antud töö alguse faasis käsitletud analüüsist nähtub, et kehalise väärkohtlemise episoodides oli kohtutel tugev tendents mõista alla keskmise määra karistusi.¹⁰⁴ Nüüd, kus seadusandja on kergemate vägivalla kuritegude puhul tulnud praktikaga kaasa ning toonud seadusesse sisse kvalifikatsioonid ning neile määranud ka vastavad karistusmäärad, siis tekitab küsimusi, miks kohtud neile antud vahendeid ei kasuta otstarbekalt. Eelpool on juba mõnel lahendil lähemalt peatatud seega neid ei hakata selles töö osas uuesti üle kordama.

Positiivse näitena siinkohal võib tuua ühe maakohtu lahendi, kus isikule mõisteti tema teole vastav karistus ning kohus on põhjalikult motiveerinud oma otsust, miks ta just sellise lahenduse

¹⁰² Harju MKo 09.11.2015, 1-15-8077.

¹⁰³ RKKKo-d 3-1-1-58-13; 3-1-1-52-13.

¹⁰⁴ U. Klopets ja T. Reinthal. (viide 27)

kasuks otsustas. Näiteks märgib kohus, et kuigi määrad lubavad ka rahalise karistuse määramist, siis käesoleval juhul ei pea ta seda otstarbekaks, kuna isik on ise tunnistanud, et tema finantsiline seis ei ole kiita ning lisaks on isikul kolm alaealist last, keda ta peab ülalpidama. Seetõttu jõuabki kohus õigele järeldusele, et isikule on kohasem mõista vangistus, mida ei pöörata täitmisele, kuna isik oli varasemalt kriminaalkorras karistamata ning peale tegude toimepanemist isik oli käitunud õiguskaualekalt ning hoidunud edasistest konfliktidest kannatanuga, lõpetades kannatanuga koostöö, kuid samal ajal olles ikka toeks ühiste kolme lapse jaoks. Kui tavaliselt tekitab küsimusi, miks kehalise väärkohtlemise asjas mõistetakse isikule esimesel korral karistusena vangistus, siis antud kaasuses rääkis rangema karistuse kasuks asjaolu, et vägivalda oli tarvitatud pikema perioodi jooksul ning isik keeldus lõpuni oma süüd täielikult tunnistama ja oma tegusid puhtsüdamlikult kahetsema. Lisaks oli tarvitatud vägivalda laste kallal. Süüdistatavale mõisteti 1 aasta ja 6 kuu pikkune tingimisi vangistus 1 aasta ja 6 kuu pikkuse katseajaga.¹⁰⁵

Eriti torkab silma karistuste leebus kokkuleppemenetlustes.¹⁰⁶ Pärnu Maakohtu 16. septembri 2015. aasta otsuses mõisteti isikule noaga löömise eest rahaline karistus. Süüdistusest nähtub, et süüdistatav tekitas kannatanule rindkere eesseina lahtise haava. Isik oli veel lisaks KarS § 121 kohtu alla antud ka § 424 ja § 329 sätestatud süütegude eest. Kõigi süütegude eest määrati isikule rahaline karistus. Otsusest ei nähtu isiku varasem karistatavus, kuid võib suure tõenäosusega väita, et see ei olnud süüdistatava esimene kord kohtukulli ees seista. Kohus on antud otsust põhjendanud, et süüdistatava isiku näol on tegemist 90 % töövõimetu isikuga, isik tunnistab oma süü, kannatanule tekitatud vigastus on tekitatud ühise joomingu käigus ning vigastus ei kuulu raskete liiki. Teiste tegude kohta väidab kohus, et need on toimepandud üle kahe aasta tagasi. Seega nähtub otsusest, et isikule, kes praktiliselt ei ole võimeline tööd tegema, määrati kokkuvõttes peaaegu 2000 euro suurune rahaline karistus. Rahalise kohustusena tuleb veel arvestada 500 euro suurune sundraha tasumise kohustus.¹⁰⁷ Kuidas kohus arvab, et süüdistatav peaks tasuma temale mõistetud karistuse riigi poolt saadavast toetusest, mis on teadagi väikesed, jääb käesoleval juhul mõistatuseks. Pigem võib väita, et selline karistus võib viia isiku veel järgmiste kuritegudeni, sest lootusetus seisundis isikud otsivad ikka lihtsamat väljapääsu, mis tihtipeale tähendab uuesti seadusega pahuksisse minemist.

Perevägivalda kaasuseid sai juba eelpool nimetatud, kuid siinkohal võiks veel ühele viidata. Tartu Maakohtu 10. juuni 2015. aasta otsus, kus isik anti kohtu alla kahes episoodis ning talle mõisteti

¹⁰⁵ Harju MKo 14.10.2015, 1-15-5309.

¹⁰⁶ Sama mõtet on väljendatud ka perevägivalda praktikat puudutava peatüki juures.

¹⁰⁷ Pärnu MKo 16.09.2015, 1-14-6275.

selle eesti sisuliselt 500 euro suurune rahaline karistus. Vägivalla teod seisnesid selles, et süüdistatav esimesel korral tungis kallale oma elukaaslasele, lüües viimast korduvalt laia nahkrihmaga keha ja reite pihta; vigastada sai ka enesekaitseks pandud käsi. Selle tegevusega tekitas süüdistatav kannatanule füüsilist valu ja tervisekahjustuse, s.o reie-tuhara piirkonna ja parema käe II sõrme kontusioonid. Teises episoodis võttis süüdistatav kinni kannatanu vasakust käevarrest, hoidis teda tugevasti kinni ning seejärel pani oma jala kannatanu vasaku jalalaba peale, mille peale kukkus kannatanu maha ning süüdistatav tema peale. Peale seda tõusis süüdistatav püsti, võttis kinni kannatanu juusteprunnist ning tiris teda tagurpidi oma sõiduki poole kuni ühel hetkel suutis kannatanu ennast lahti rabeleda. Oma tegevusega tekitas süüdistatav kannatanule füüsilist valu ja tervisekahjustuse, s.o ülajäsemete ja alajäsemete mitut piirkonda haarava vigastuse.¹⁰⁸ Asjaoludest nähtub, et süüdistatavat ei ole varem kriminaalkorras karistatud ning viimati kirjeldatud episoodid toimusid üle kahe aastase vahega. See viitab, et tegemist võib olla enesekontrolli kaotamisega tüli situatsioonis ning muidu inimene käitub igapäevaelus seadusekuulekalt. Teiselt poolt võib see viidata pidevale terrorile osapoolte vahel, lihtsalt rohkem ei õnnestunud käesoleval juhul tõendada. Samas tuleb tõdeda fakti, et karistuse määramisel ei saa arvestada tegusid, milles isikut ei süüdistata. Samas nagu eelpool kirjeldatud sobib selline kirjeldus isiku iseloomu kirjeldamiseks, mis jällegi annab kohtule aimu, milline karistus oleks käesolevas asjas kõige kohasem kohaldada. Kui vaadata ainuüksi neid tegusid, siis autori arvates on tegemist võrdlemisi jõhkrate vägivalla aktidega, mida kannatanu suhtes toime pandi ning pelgalt rahalise karistuse mõistmine võib mitte täita karistusõiguse eripreventiivset eesmärki süüdistatava suhtes. Pigem võib see süvendada karistamatuse tunnet ning annab signaali, et võin teha, mida soovin nii kui nii, mingit tagajärge sellele ei järgne.

Viru Maakohus on oma 4. juuni 2015. aasta otsuses lahendanud kehalise väärkohtlemise asja kokkuleppemenetluses. Antud asjas peksis süüdistatav koos teiste isikutega kahte inimest ühe juhtumi käigus. Siinkohal on oluline märkida, et pekmisel kasutati kurikat, käsi ja jalgu. Kannatanute vigastused olid vasaku silma hematoom ja vasaku sääre põrutus ning teisel marrastused ja hematoomid näo, pea, käte ja selja piirkonnas. Lisaks nähtub süüdistusest, et kannatanuid peksti valimatult erinevatesse kehapiirkondadesse, mida kinnitavad ka kannatanute viimati mainitud vigastused. Täiendavalt süüdistati isikut narkoalases süüteos. Prokurör nõudis süüdistatavale ühe aastast vangistust füüsilise vägivalla kasutamise eest, mida ei pöörata täitmisele, kui isik ei pane kolmeaastase katseaja jooksul toime uut tahtlikku kuritegu. Kohus rahuldab prokuröri taotluse.¹⁰⁹ Puudub igasugune motivatsioon, mis alusel sellisele lahendusele

¹⁰⁸ Tartu MKo 10.06.2016, 1-15-1494.

¹⁰⁹ Viru MKo 04.06.2015, 1-13-9495.

jõuti nii prokuröri taotluses kui kohtu põhjendustes. Kohus nendib kõigest lakooniliselt, et kohus jõudis järeldusele selles, et süüdistatava süüditunnistamine ja kokkuleppe sõlmimine on olnud süüdistatava tõelise tahte avaldus ja kriminaalasja menetlemisel on järgitud KrMS sätteid. Loomulikult tuleb arvestada asjaoluga, et antud tegu pandi toime enne revisjoni kehtinud KarS-i ajal, mille alusel mõisteti isikule ka karistus. Seega aastane karistus jääb alla keskmise karistumäära. Ilmselt tuleb see sellest, et isikule pakuti „präänikut”, kui ta nõustub kokkuleppemenetlusega. Samal ajal nähtub isiku teo ohtlikkus juba selles, et ta kasutas isiku löömisel kurikat ning seejärel peksis valimatult veel käte ja jalgadega. Pigem tuleb tänada õnne, et isikute vigastused nii leebeks jäid. Seega jääb arusaamatuks, miks jällegi mõisteti isikule täiesti olematu karistus olukorras, kus seadus annab võimalused palju efektiivsemaks hinnanguks isiku teole.

Harju Maakohus on 24. märtsil 2015. aastal teinud otsuse, kus isikut süüdistati selles, et tema võttis kannatanul kraest kinni ja lohistas teda mööda maad, hoidis kinni kannatanu õlast, peksis kannatanut korduvalt jalgadega vastu kannatanu paremat jalasäärt, tekitades oma sellise tegevusega kannatanule füüsilist valu ja tervisekahjustusi – paremale õlale nahapunetuse ja kriimustusi, paremale jalale hematoomi ja nahapunetuse. Kohus karistas isikut rahalise karistusega suuruses 2096 eurot. Prokurör taotles süüdistatavale 6 kuulist vangistus, mida ei pöörata täitmisele, kui süüdistatav ei pane 1 aasta 6 kuu pikkuse katseaja kestel toime uut tahtlikku kuritegu. Kohus sellise lähenemisega ei nõustunud ning on karistuse määramisel märkinud, et süüdistatav tegutses antud asjas kaudse tahtlusega, kannatanule tekitatud tervisekahjustus oli minimaalne, lisaks kannatanu käitus ise konfliktiselt ning süüdistatav oli varasemalt kriminaalkorras karistamata. Sellest tulenevalt mõistis kohus süüdistatavale rahalise karistuse summas 2098 eurot.¹¹⁰ Käesoleval juhul tuleb kohtuga nõustuda ning nentida, et käesoleval juhul on tõesti põhjendatud kohaldada isiku karistamisel kergemat liiki karistust s.o. rahalist karistust. Kui isiku süü on väike, kannatanu ise provotseeris tüli ning tal on olemas võimalused vastutada oma tegude eest rahaliselt, siis selline lähenemine on igati loogiline ja ühiskonna õiglustunnet mitte riivav.

Seega võib antud alapunkti lõpetuseks märkida, et praktikast leiame täiesti korrektseid karistusi, kus on näha, et selle mõistmisel on võetud aega ja kaalutud kõiki asjaolusid piisava põhjalikkusega. Samal ajal näeme ka lahendeid, kus tekitab karistus mitmeid küsimusi, miks kohus sel korral nii otsustas. Nendel juhtudel nähtub nagu kohtud oleksid kõik muu s.o. õigusteooria, kohtupraktika arvestamata jätnud ning teinud oma otsuse mingitel arusaamatutel ajenditel. Eriti torkab see silma kokkuleppemenetluste kinnitamisel, kus prokurörid on samuti

¹¹⁰ Harju MKo 24.03.2015, 1-14-10220.

lähtunud karistuse nõudmisel mingitest arusaamatutest suurustest ning kohtud ilma praktiliselt igasuguse seletuseta kinnitavad need. Seega oleks tervitatav, et kohtud hakkaksid karistuse mõistmisel määrama igale teole vastavaid karistusi. Samuti tuleks kasutada seadusandja poolt kehtestatud vahendeid otstarbekalt s.o. karistused peavad olema õiglased ning mitte riivama ühiskonna õiglustunnet nagu seda käesolevas töös käsitletud lahenditest tihti peale vastu kumab. Muidugi tuleb tähelepanu juhtida asjaolule, et väga mitmes toodud lahendites tehtud teod on toime pandud enne revisjoni, seega ei ole kohtud saanud käesoleva seaduse karistusmäärasid kasutada. Samal ajal kehtis varasemalt kuni kolme-aastane karistus kehalise väärkohtlemise tegude eest. Kui ikka isik on toime pannud noaga ründe teise isiku suhtes või korduvalt kasutanud vägivalda oma laste, naise, ema jne suhtes ning lisaks räägib isiku taust, et tegemist on ühiskonnale ohtliku isikuga, siis ei ole mõistlik selliseid inimesi tagasi ühiskonda paisata põhjendusega, et käesoleval juhul eripreventiivne mõju vangistuse näol ei kanna isiku karistamisel oodatavat eesmärki. Vastulauseks saab öelda, et seda ei taga rohkem kui 2000 eurose karistuse mõistmine isikule, kellel puudub piisav sissetulek, et iseendagagi toime tulla. Riigikohus on märkinud, et kuna seadusandja on antud kuriteo eest alternatiivina näinud ette ka rahalise karistuse, lasub seega kohtul kohustus põhistada, kas ja miks kohus ei pea võimalikuks kohaldada kergemaliigilist karistust.¹¹¹ Sama peaks kehtima ka vastupidises olukorras, kus kohus peab ära näitama, miks ta käesoleval juhul leidis, et rahaline karistus on käesoleval juhul põhjendatud. Seega leiab autor, et kohtud peaksid rohkem pöörama tähelepanu enda mõistetud karistustele ning mitte pimesi mõistma karistusi, millel puudub igasugune efektiivne mõju meie ühiskonna ohutumaks muutmisele ning võtma julguse mõista raskemad karistused isikutele, kes seda tõeliselt väärivad.

¹¹¹ RKKKo 3-3-1-24-07.

KOKKUVÕTE

Siinkirjutaja seadis magistritöö eesmärgiks peale revisjoni 1. jaanuaril 2015. aastal kehtima hakanud karistusseadustiku § 121 viidud muudaste uurimise ja mis need muudatused endaga praktikasse kaasa tõid. Eesmärk oli töö esimeses ja teises peatükis keskenduda teooriale ning seletada lahti, kuidas sisustada uusi koosseise ja neis sisalduvaid mõisteid. Kolmanda peatüki rõhk oli pööratud kohtupraktikale. Eesmärgiks oli läbi töötada erinevate kohtuastmete lahendid ning neist välja tuua probleemid, mis on uute sätete kohaldamisel tekkinud. Töö käigus sai eesmärgid täidetud ja püstitatud kesksetele küsimustele vastatud.

Enne kui saab liikuda uue kehalise väärkohtlemise koosseisu juurde on oluline tähelepanu pöörata varasemale. Seega on töö esimeses peatükis analüüsitud enne revisjoni kehtinud KarS § 121 koosseisu. Sellest nähtub, et praktikas enim probleeme tekitas asjaolu, et kehalise väärkohtlemise sõnastus oli liialt lai ning sinna alla oli võimalik subsumeerida väga suure hulga tegusid. Selline lähenemine leiti olevat ülekriminaliseerimine juba 2007. aastal, kui sellele pöörati tähelepanu õiguslalases kirjanduses. Samas allikas pakuti juba siis välja lahendus, et tervise kahjustamisega § 121 esimese alternatiivi alusel võiks olla tegemist vaid siis, kui isikule tekitatakse selline kas füüsiline või psüühiline seisund, mis objektiivsete kriteeriumite järgi vajab ravimist, s.o. teatava intensiivsuse ning tähendusega meditsiinilist sekkumist vajav tervisekahjustus, sest ei möödu suhteliselt lühikese aja jooksul iseenesest.¹¹² Kahjuks praktika selle ideega kaasa ei läinud ning jätkus isikute karistamine ka selliste vigastuste tekitamise eest nagu kriimustus. Riigikohus on see eest 2013. aastal jõudnud valu objektiviseerimiseni, mis aitas välja tõrjuda kriminaalmenetlusest väikese intensiivsusega kehalise väärkohtlemise teod.¹¹³ Tegemist oli märgilise tähendusega lahendiga, mis aitas vähendada juhtumite arvu, mida varasemalt oleks saanud kvalifitseerida kehalise väärkohtlemisena. Lisaks tõi see praktikas kaasa selle, et lihtsustas menetlejate elu nendel juhtumitel, kus kannatanu keeldub ütluste andmisest seadusest tuleneval alusel.

Töö teine peatükk keskendub revisjoniga tehtud muudatustele kehalise väärkohtlemise koosseisus. Seletuskirjas on *expressis verbis* väidetud, et üks muutmise eesmärke oli vähendada kehalise väärkohtlemise toimeala nii, et väikese intensiivsusega teod jääksid antud koosseisu toimealast välja.¹¹⁴ Kui nüüd tulla revisjoni tulemuse juurde, siis nähtub, et seda eesmärki ei saavutatud. Sellele viitab seaduse sõnastus ise kui ka õiguslane kirjandus. Riigikohus pakkus

¹¹² P. Randma. (viide 6), lk 695 jj.

¹¹³ RKKKo 3-1-1-50-13.

¹¹⁴ Seletuskiri (viide 14), lk 50.

revisjoni käigus välja, et sellised teod peaksid olema karistatavad väärteo korras.¹¹⁵ Samal ajal selline lahendus ei oleks probleemile lahendust andnud, vaid koormus oleks lihtsalt üle viidud ühelt menetlejate grupilt teisele, seega lõpptulemus oleks ikka jäänud samaks. Lastekaitsjate Liit leidis oma arvamuses, et revisjoni käigus oleks tulnud lisada eraldi sätte lastevastase vägivalla tarbeks.¹¹⁶ See arvamus ei leidnud heakskiitu revisjonikomisjoni poolt ning ka käesoleva töö autor leiab, et see ei oleks midagi juurde andnud. Revisjoniga muudeti karistusmäärasid, mis toodi samale tasemele kohtupraktikaga. Kehalise väärkohtlemise eest mõistetud karistused jäid enne revisjoni suuremas osas alla keskmist karistusmäära. Selles osas tuleb lugeda mõistlikuks, et revisjoniga toodi need kohtupraktikas mõistetud karistustega ühele tasemele. See tähelepanek kehtib ennekõike käesoleval ajal § 121 lg 1 kvalifitseeritavate tegude kohta.

Revisjoniga lisati kehalise väärkohtlemise paragrahvile teine lõige, mis sätestas kehalise väärkohtlemise enamohhtlikumad koosseisud. § 121 lg 1 p 1 sätte kehtestab vastutuse isikule, kes kehalise väärkohtlemise teoga tekitab isikule tervisekahjustuse, mis kestab vähemalt neli nädalat. Kuna antud sätte kohta puudub vastav kohtupraktika, siis tuleb paralleeli tõmmata KarS § 118. Selles sätte kohta juurdunud seisukohtade järgi teoorias ja praktikas saab tervisekahjustuse kindlaks määramisel tugineda kohtumenetluses ainult kohtuarstliku ekspertiisi tulemustele. Lisaks on oluline see, et isiku vastutusele võtmiseks § 121 lg 1 p 1 alusel piisab, kui isik on tagajärje s.o. vähemalt neli nädalat kestva tervisekahjustuse põhjustanud ettevaatamatusega. Viimast seisukohta ei ole siiski kinnitanud käesoleval ajal kohtupraktika.

Karistusõiguslikus mõttes tuleb perevägivallaks nimetada neid füüsilise, seksuaalse või psüühilise vägivalla tegusid, mis toimuvad perekonnas, kodus või praeguste või endiste abikaasade või partnerite vahel, hoolimata sellest, kas toimepanija elab või on elanud ohvriga ühel elamispinnal. Antud koosseisu elemendid on vägivald, mis on toime pandud lähi- või sõltuvussuhtes. Need mõisted on antud töös ammendavalt lahti seletatud.

KarS § 121 lg 2 p 3 sätestab vastutuse isikule, kes on kehalise väärkohtlemise teo toime pannud korduvalt. Seletuskiri ja teooria väitsid enne viimati mainitud sätte kehtivust, et kuna peksmine kaotati ära koosseisust, siis käesoleval juhul on see toodud § 121 lg 2 p 3 alla, mis tähendab, et korduvus tähendab ühes episoodis isiku korduvat löömist.¹¹⁷ Riigikohus sellise käsitlemisega ei nõustunud ning ütles, et korduvus esineb siis, kui saab rääkida kahest eraldiseisvast teost. Korduvus ehk retsidiiv võib olla nii faktiline kui ka juriidiline. Faktiline retsidiiv tähendab, et isik on toime pannud vähemalt kaks süütegu, mille eest teda ei ole varem süüdi mõistetud.

¹¹⁵ Lisa 5 (viide 15), lk 15.

¹¹⁶ Samas, lk 82 jj.

¹¹⁷ Seletuskiri (viide 12), lk 51; J. Sootak (viide 3), lk 69.

Selleks, et hinnata, kas tegemist on õiguslikult ühe või mitme erineva teoga, tuleb tähelepanu pöörata selle teo objektiivsele avaldumisele. Ühe teoga teoühtsuse mõttes on tegemist siis, kui mitu olemuselt sarnast käitumisakti on kantud ühisest tahtlusest ja nad on ajalis-ruumilise läheduse tõttu üksteisega sellisel määral seotud, et kogu käitumine on kolmandale isikule objektiivselt vaadeldav ühtse, kokkukuuluva teona. Õiguslikus mõttes on ühe teoga tegemist siis, kui koosseisu realiseerimisele suunatud osateod kujutavad endast objektiivse kõrvaltvaataja jaoks loomuliku elukäsitluse järgi ühtset käitumist.¹¹⁸

Täiendavalt arutletakse käesolevas töös KarS § 121 lg 2 p 3 problemaatikat, küsides selle järele, millised teod võivad moodustada korduvuse. Õiguslalases kirjanduses on viidatud näiteks §-le 118. Omalt poolt pakub autor välja, et korduvuse võiks moodustada ka § 263 lg 1 p 1, kuid käesoleva aja praktika seda kinnitanud ei ole. Lisaks tuuakse välja seisukoht, et ka varasem röövimise s.o. § 200 toimepanemine võiks teatud juhtudel moodustada korduvuse ning seetõttu võiks isiku täiendava kehalise väärkohtlemise episoodi toime panemisel vastutusele võtta § 121 lg 2 p 3 alusel.

Kuna käesoleval ajal puudub praktika juriidilise isiku vastutusest kehalise väärkohtlemise tegude kohta, siis lahatakse seda teemat teoreetilisel tasemel tutvustades sätte sisu. Välja on toodud kohustuslikud elemendid, mis on vaja tuvastada, et omistada vastutust juriidilisele isikule.

Kolmas peatükk keskendub kohtupraktikale kasutades alates 2015. aasta jaanuarist tehtud kohtulahendeid kehalise väärkohtlemise asjades. Kuna tuleb arvestada asjaoluga, et kriminaalmenetlus võtab aega, siis enamustes lahendites nähtub, et kehalise väärkohtlemise teod on toime pandud enne revisjoni kehtinud karistusseaduse ajal.

Käesoleva töö läbivaks teemaks on vähem intensiivsemate kehalise väärkohtlemise tegude menetlemine. Seetõttu on bagatellrünnete peatükis välja toodud need lahendused praktikas, mida kasutavad politsei, prokurörid ja kohtud. Politsei võimuses on vältida ressursi raiskamist juba eos ning koostada kriminaalmenetluse mittealustamise teatis avaldajale. Loomulikult ei saa seda teha mingisuguse suvaotsuse järgi, vaid see peab olema põhjalikult motiveeritud ning igal korral tuleb eraldi otsustada, kas antud juhul selline lähenemine on võimalik. Teise lahendusena on praktikas levinud oportuuniteedi ja lepitusmenetluse kohaldamine. Mõlema lähenemise ühishäitajaks on, et asjas puudub avalik menetlushuvi, kuna isiku süü ei olnud suur s.t. üldjuhul seda, et tekitatud vigastused ei olnud sellise raskusega, mis vajaksid eraldi meditsiinilist sekkumist, need paranesid ise ajaga ning isik ei ole varasemalt kriminaalkorras karistatud. Lepitusmenetluse juures on veel oluline märkida, et neid kasutatakse eriti laialdalselt perevägivalla juhtumite lahendamisel.

¹¹⁸ RKKKm-d 3-1-1-61-15; 3-1-1-70-15.

Samal ajal on välja toodud näiteid, kus lepitusmenetlust on kasutatud ka muudes eluvaldkondades, näiteks vanglas kinnipeetavate tüli lahendamisel.¹¹⁹

KarS § 121 lg 1 p 1 kohta laiaulatuslik praktika puudub. Ühes ringkonnakohtu lahendis on selle sätte teoreetilisele kohaldamise võimalusele viidatud. Antud lahendis leiti, et tervisekahjustuse kestvuse näitamiseks piisab haiguslehe esitamisest tõendina, kuna sellest nähtub, kui kaua pidi isik töölt eemal olema.¹²⁰ Käesoleval töös jõutakse seisukohale, et sobivam on tõmmata paralleeli KarS § 118 praktikaga ning asjakohasem tõend tervisekahjustuse pikkuse tõendamiseks oleks korraldada kannatanu kohtuarstlik ekspertiis.

Perevägivalla kaasused praktikas on keerukad esiteks selle tõttu, et need toimuvad isikute privaatsfääris, kuhu kõrvaliste isikute pilk üldjuhul ei ulatu. Seega taandub kohtus tõendamine tihtipeale sõna-sõna vastu olukorrale. Praktikas on selleks puhuks ette nähtud veidi teistsugune tõendamise standard, kui muudel kehalise väärkohtlemise juhtudel. Seetõttu loetakse praktikas mõningatel juhtudel lubatavaks isiku süüdi tunnistamine ka kaudsete tõendite alusel või ühe otsese tõendi alusel, kui see on läbinud usaldusväärsuse kontrolli. Usaldusväärsuse küsimust on kohtupraktikas korduvalt käsitletud ning toodud välja mitmed põhimõtted, mida peab järgima tõendi usaldusväärsuse kontrolli otsustamisel. Antud peatüki juures on toodud mitmeid kohtulahendeid maakohtu ja ringkonnakohtu praktikast näitlikustamaks autori enda praktikas kogetut. Lühidalt öeldes käsitletakse peamisi probleeme, mis tuleneb perevägivalla kaasuste lahendamisel praktikas erinevates kriminaalmenetluse ja selle välistes astmetes. Antud töös tuuakse veel välja mõned kaasused näitamaks millised karistused mõistetakse perevägivalla asjades. Jõutakse seisukohale, et mõistetavad karistused on põhjendamatult leebed ning kohtud on autori arvates eksinud õigluse mõõdupuu vastu.

Riigikohus on nüüdseks kahes lahendis käsitletud KarS § 121 ajalise kehtivuse küsimust ning välja toonud kindlad seisukohad. Riigikohtu praktika kohaselt tuleb karistuse mõistmisel arvestada teo toimepanemise ajal kehtinud seadust ning kuna käesoleval ajal KarS § 121 lg 1 kvalifitseeriv tegu näeb karistusena ette ühe aasta vangistust, siis tekib osadel isikutel võimalus oma karistuse vähendamiseks. Oluline oli nende lahendite juures ka isiku teo kvalifitseerimine käesoleval ajal kehtiva seaduse kontekstis.¹²¹

Viimases peatükis käsitletakse karistusi kehalise väärkohtlemise asjades üldiselt. Tuuakse mitmeid näited, milliseid karistusi võib praktikast leida ning antud neile oma hinnang lähtudes

¹¹⁹ Viru MKm 29.02.2016, 1-16-367.

¹²⁰ Tartu RgKo 20.01.2015, 1-14-4752.

¹²¹ RKKKm-d 3-1-1-61-15; 3-1-1-70-15.

kohtulahendis esitatud asjaoludest. Järeldusena saab väita, et võib leida lahendeid, kus kohus tõesti on piisavalt motiveerinud oma otsust ning jõudnud õiglasele lahendusele. Samal ajal leiab lahendeid, kus seda tehtud ei ole nagu viidati juba perevägivalla peatüki juures. Eriti torkab see silma kokkuleppemenetluste juures, kus kohtud on kinnitanud kokkuleppeid, mille nõutavad karistused on täiesti mõistusevastased.

Võttes käesoleva töö kokku, saab väita, et revisjon tõi endaga kaasa täiendavaid probleeme KarS § 121 juures. Käesolevaks ajaks on need leidnud osaliselt ka praktikas lahendamist. Nõrdimusega tuleb väita, et kõige olulisemat eesmärki revisjonikomisjon kehalise väärkohtlemise juures ei täitnud s.o. kehalise väärkohtlemise sõnastuse kitsendamist viisil, et välistada kriminaalkorras karistamine selliste tegude eest nagu nt tutistamine või varbale astumine. Praktika on siinkohal ise korrektiive teinud, mis võib need teod antud koosseisust välja viia või välistab isiku kriminaalkorras karistamise.

PENAL CODE § 121 AFTER THE CRIMINAL LAW REVISION

SUMMARY

Regrettably, it must be noted that in the Estonian society, violence is part of our daily lives. The aim of this paper is to focus on the changes that were made with the revision in the Penal Code in § 121 i.e. physical abuse. Author gives an overview of the changes and what these changes made different in the case law concerning the physical abuse paragraph. Also you cannot focus on the new before stopping on the old. Because of that it is important to see what did physical abuse look like before in the Penal Code. If previously there were only one section in the latter clause, the revision has led to as many as three sections.

One of the main reasons for changing the physical abuse paragraph was the too broad interpretation. Many practitioners pointed out that even the acts with small intensity could be counted as criminal offences and this approach overwhelmed the system. If we look at the new redaction of the Penal Code then we can state the fact that revision was not successful in this point.

With the revision there was added an all new section which provided more dangerous physical abuse configurations. One of them is the Penal Code § 121 section 1 subsection 1, the liability of a person who creates injury to a person's health, which will last at least four weeks. Since there is no corresponding case law for this provision, you must draw a parallel with the Penal Code § 118. This provision entrenched positions that there has to be carried out a forensic medical expertise to determine the length of the injury. In addition prosecutor has to show that the consequence has to be caused at least with negligence.

A novel feature is the addition of domestic violence which is situated in the Penal Code § 121 section 1 subsection 2. In the Penal Code sense domestic violence is physical, sexual or psychological violence occurring in the family, at home, between current or former husbands or partners, whether the perpetrator lives or has lived with the victim in one housing.

Penal Code § 121 section 2 subsection 3 states the responsibility of a person who has committed an act of physical abuse on several occasions. There were a lot of debates how this paragraph should be understood until Supreme Court made his decision in the summer of 2015. According to Supreme Court this paragraph can be used when a person has committed several acts of physical abuse and it does not matter if this person has previously been punished for them. Also

in this work there are suggestions about the crimes which could be accounted as repetitions in the sense of § 121 section 2 subsection 3.

Because the revision did not decrease the amount of acts that could be accounted for physical abuse then there are examples in this work how this could be achieved using other means in our disposal. Author brings out the conciliation proceedings, termination of criminal proceedings in case of lack of public interest in proceedings and negligible guilt etc.

Domestic violence cases are difficult to deal with in practice, because they occur in the private sphere of people. Therefore the standard of proof is somewhat different. Prosecutors use indirect evidence in some cases if it is subjected to a plausibility check. Courts have worked out some principles that have to be met before evidence can be considered plausible. In short this work addresses the main problems resulting from domestic violence in practice in various stages of the criminal proceedings and external.

The Supreme Court has now made two decisions concerning the temporal effects on the Penal Code § 121 and pointed out firm positions. The Supreme Court held that punishment must be taken into account at the time of committing the offense. Because of § 121 subsection 1 qualifying the act provides for the punishment of one year imprisonment, then there will be some individuals the opportunity to reduce their sentences. It was also important to their decision the personal qualification of the act in the context of the current law.

Lastly this work focuses on sanctions in general in cases of physical abuse. There are number of examples of the penalties that has been given to them in practice and they are analysed on the basis of the facts that are brought out in the rulings. In conclusion, it can be said that there are decisions where the court has made an adequate argumentation for its decision and come to a fair solution. At the same time there can be found solutions that are not just and this is also mentioned in the domestic violence chapter. This is especially noticeable in settlement procedures, where the courts have approved the settlement, which required penalties are completely irrational.

For conclusion it can be argued that the revision has led to additional problems at the implementing on the Penal Code § 121. However, since for the most part it is a completely new provision for the Estonian legal system, such a phenomenon is well understood. To date, they have been partially solved in practice. It can be argued that the main objective of the audit committee of physical abuse did not fulfil its objective i.e. physical acts with low intensity are still punishable. Fortunately practice has made own adjustments to narrow physical abuse.

KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU

Kasutatud kirjandus

1. A. Pere. Kannatanute õigused kriminaalmenetluses. Magistritöö. Tartu: TÜ Õigusteaduskond, 2012.
2. B. Hardtung. Die Körperverletzungsdelikte. – Juristische Schulung 2008/10.
3. E. Kergandberg ja P. Pikamäe. Koostanud. Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012.
4. I. Pettai, R. Narits, S. Kaugia. Perevägivalla juriidilise regulatsiooni hetkeseis ja perspektiiv Eesti õiguspraktikute küsitluse põhjal. Juridica 2015/9.
5. J. Sootak, P. Pikamäe. Koostanud. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Tallinn: Juura 2009.
6. J. Sootak, P. Pikamäe. Koostanud. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 4., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Tallinn: Juura 2015.
7. J. Sootak. Isikuvastased süüteod. Viies, ümbertöötatud ja täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2014.
8. J. Sootak. Karistusõiguse Üldosa. Tallinn: Juura 2010.
9. P. Pikamäe. Kes on juriidilise isiku pädev esindaja karistusseadustiku § 14 mõttes. Juridica 2010/1.
10. P. Randma. Kehaline väärkohtlemine karistusseadustiku uues redaktsioonis. – Juridica 2015/3.
11. P. Randma. Vägivalla mõiste karistusseadustikus ja seksuaalse enesemääramise vastaste süütegude sisustamise mõningad probleemid. – Juridica 2007/10.
12. R. Narits, L. Madise, H. Schneider jt. Eesti Vabariigi Põhiseaduse kommenteeritud väljaanne. 2012. Arvutivõrgus: <http://www.pohiseadus.ee>.

Kasutatud õigusaktid ja seletuskirjad

13. Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsioon. Arvutivõrgus: http://www.enu.ee/lisa/427_CoE.konventsioon.eesti.pdf.
14. Kriminaalmenetluse koodeksi, kriminaalkodeksi, haldusõigusrikkumiste seadustiku, politseiseaduse, apellatsiooni ja kassatsiooni kriminaalkohtumenetluse seadustiku, täitemenetluse seadustiku, jälitustegevuse seaduse ja tolliseaduse muutmise ja täiendamise seadus. RT I 1998, 51, 756.

15. Karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku ja väärteomenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 13.10.2011. lk 1. Arvutivõrgus: www.koda.ee/public/KarS_MS_SK_131011.doc.
16. Karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse seletuskiri. Arvutivõrgus:
http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/karistusseadustiku_ja_sellega_seonduvalt_teiste_seaduste_muutmise_seaduse_eelnou_seletuskiri_3.12.2013.pdf.
17. Karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse seletuskirja juurde lisa 5. Arvamuste tabel. Arvutivõrgus:
<http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus/>.
18. Tervisekahjustuse kohtuarstliku tuvastamise kord. VVm 13.08.2002 nr 266 – RT I, 29.12.2014, 12.
19. Lastekaitse seadus. RT I, 06.12.2014, 1.
20. Karistusseadustik. RT I, 21.06.2014, 28.
21. Karistusseadustik. RT I, 17.12.2015, 9.
22. Eesti Vabariigi Põhiseadus, RT I, 15.05.2015, 2.
23. Ravikindlustuse seadus. RT I, 30.12.2015, 60.
24. Kriminaalmenetluse seadustik. RT I, 06.01.2016, 19.
25. Kriminaalmenetluse koodeks. RT I 1998, 51, 756.

Kasutatud kohtupraktika

26. Harju MKm 13.01.2015, 1-15-6016
27. Harju MKo 03.03.2015, 1-11-292
28. Harju MKo 24.03.2015, 1-14-10220
29. Pärnu MKm 31.03.2015, 1-14-10374
30. Pärnu MKm 06.04.2015, 1-15-115
31. Viru MKo 04.06.2015, 1-13-9495
32. Tartu MKo 10.06.2016, 1-15-1494
33. Pärnu MKm 19.08.2015, 1-15-3124
34. Pärnu MKo 16.09.2015, 1-14-6275
35. Harju MKo 24.09.2015, 1-15-6446
36. Harju MKo 14.10.2015, 1-15-5309
37. Harju MKo 04.11.2015, 1-15-7892

38. Harju MKo 09.11.2015, 1-15-8077
39. Pärnu MKo 20.11.2015, 1-15-9348
40. Viru MKo 30.12.2015, 1-15-9866
41. Harju MKm 16.01.2016, 1-15-8507
42. Harju MKm 25.01.2016, 1-15-10650
43. Viru MKm 29.02.2016, 1-16-367
44. Pärnu MKm 17.03.2016, 1-15-8274
45. Viru MKm 07.04.2016, 1-16-177
46. Pärnu MKo 11.04.2016, 1-16-1491
47. Tartu RgKo 20.01.2015, 1-14-4752
48. Tallinna RgKo 01.06.2015, 1-15-1189
49. Tartu RgKo 11.09.2015, 1-15-1494
50. Tartu RgKO 28.09.2015, 1-15-146
51. Tartu RgKo 28.10.2015, 1-14-9069
52. Tartu RgKo 04.11.2015, 1-14-10171
53. Tallinna RgKo 21.01.2016, 1-15-8376
54. Tallinna RgKo 15.02.2016, 1-15-7868
55. RKKKo 3-1-1-48-96
56. RKKKo 3-1-1-80-97
57. RKKKo 3-1-1-11-07
58. RKKKo 3-3-1-24-07
59. RKKKo 3-1-1-28-07
60. RKKKo 3-1-1-35-08
61. RKKKo 3-1-1-87-08
62. RKKKo 3-1-1-61-09
63. RKKKo 3-1-1-76-09
64. RKKKo 3-1-1-8-10
65. RKKKo 3-1-1-29-10
66. RKKKo 3-1-1-60-10
67. RKKKo 3-1-1-84-10
68. RKKKo 3-1-1-109-10
69. RKKKo 3-1-1-89-12
70. RKKKo 3-1-1-116-12
71. RKKKo 3-1-1-107-12
72. RKKKo 3-1-1-132-12

73. RKKKo 3-1-1-50-13
74. RKKKo 3-1-1-52-13
75. RKKKo 3-1-1-58-13
76. RKKKo 3-1-1-28-14
77. RKKKo 3-1-1-29-15
78. RKKKo 3-1-1-46-15
79. RKKKm 3-1-1-61-15
80. RKKKm 3-1-1-70-15
81. RKKKo 3-1-1-75-15
82. RKKKo 3-1-1-82-15

Kasutatud veebipõhised allikad

83. A. Ahven, A. Leps, B. Tammiste jt. (koost.) Kuritegevus Eestis 2015. Tallinn: Justiitsministeerium 2016. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/kuritegevus_eestis_2015.pdf.
84. Dagne Mihkels. Autojuht peksis kaasliikleja veriseks. 29.01.2016. Arvutivõrgus: <http://pluss.postimees.ee/3520565/autojuht-peksis-kaasliikleja-veriseks>.
85. Karl-Eduard Salumäe. Vahejuhtum linnakodanikuga tõi meerile kriminaalasja. 20.04.2016. Arvutivõrgus: <http://sakala.postimees.ee/3662321/vahejuhtum-linnakodanikuga-toi-meerile-kriminaalasja>.
86. P. Lakson. Tartus jõhkralt läbi pekstud mees paraneb. 08.03.2016. Arvutivõrgus: <http://tartu.postimees.ee/3611495/tartus-johkralt-labi-pekstud-mees-paraneb>.
87. Sotsiaalkindlustusameti koduleht. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/ohvriabi-ja-lepituskeskus/>.
88. U. Klopets ja T. Reinthal. Kohtupraktika analüüs. Tallinn: Justiitsministeerium 2009. Arvutivõrgus: http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/kohtupraktika_analuus._justiitsministeerium_riigikohus._2009.pdf.
89. Vägivalla ennetamise strateegia 2015-2020. Tallinn 2015. Arvutivõrgus: https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/vagivalla_ennetamise_strateegia_2015-2020_kodulehele.pdf.
90. Väikese Emily võõrasisa karistus jäi jõusse. 08.09.2015 Arvutivõrgus: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/krimi/vaikese-emily-voorasisa-karistus-jai-jousse?id=72395297>.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Jürgen Hüva (13.10.1990), annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose: „Karistusseadustiku § 121 peale karistusõiguse revisjoni”, mille juhendajaks on Jaan Sootak:

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 02.05.2016.